

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 22 (5283) 14 чэрвеня 2024 г.

ISSN 0024-4686

Чужая
мудрасць
засцерагае
стар. 6

Каштоўнасць
уратаванага
і захаванага
стар. 12

Адкрыць
новыя
імёны
стар. 15

Прастора творчасці і перспектывы

Фота Віктара Іванчыкава.

Саюз пісьменнікаў Беларусі сёлета святкуе прыгожую дату — сваё 90-годдзе. А заснавана творчая суполка (тады пад назвай Саюз пісьменнікаў БССР) была ў Мінску Усебеларускім з'ездам пісьменнікаў у чэрвені 1934 года. Сёння гэта арганізацыя, дзе літаратары ўсёй краіны маюць падтрымку ў творчасці, развіваюцца ў коле аднадумцаў і плённа працуюць на карысць роднай беларускай літаратуры.

Свой юбілей Саюз пісьменнікаў адзначае шэрагам разнастайных мерапрыемстваў. На адрас творчай арганізацыі працягваюць паступаць віншаванні. Днямі літаратараў прывітаў намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Уладзімір Пярцоў, які перадаў віншаванне Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі.

Працяг на стар. 2 ►

«ЛіМ»-акцэнт

Афіцыйна. З фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы культуры і мастацтва будзе выдзелена 1,25 мільёна рублёў на рэалізацыю шэрагу культурна значных праектаў. Згодна з распараджэннем «Аб падтрымцы культуры і мастацтва», якое падпісаў Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка, за кошт сродкаў фонду будзе аказана падтрымка Вялікаму тэатру Беларусі для рэалізацыі пастаноўкі «Патэтычны дзёнік памяці» (яе аснову складаюць нацыянальны спектаклі оперы і балета XX стагоддзя, прысвечаныя Вялікай Айчыннай вайне). Спаса-Ефрасіннеўскі стаўрапігіяльны жаночы манастыр у Полацку ажыццявіць асобныя віды рэканструкцыйных работ. Рэалізацыя гэтых праектаў унесе значны ўклад у захаванне гістарычнай памяці аб гераічным подзвігу савецкага народа-вызваліцеля праз высокае акадэмічнае мастацтва, дасць магчымасць на высокім узроўні рэалізаваць мерапрыемствы, прысвечаныя 900-гадоваму юбілею Спаса-Ефрасіннеўскага стаўрапігіяльнага жаночага манастыра.

Памяць. Канцэрт-рэквіем «Кожны трэці», прысвечаны 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, пройдзе 22 чэрвеня ў Палацы Рэспублікі. Ён сумесіць у сабе апа-вяданні аб людскіх лёсах і песні аб вайне. У першай частцы глядачы ўбачаць карту знішчаных вёсак і канцэнтрацыйных лагераў — рэдкія кадры хронікі і фотадакументы, звязаныя з рознымі перыядамі Вялікай Айчыннай і пасляваеннага часам. Ключавой тэмай другой часткі канцэрта стане адказнасць сучаснага пакалення за захаванне гістарычнай памяці і традыцый. Прагучаць як шырока вядомыя музычныя творы, так і новыя кампазіцыі сучасных аўтараў. Пачатак мерапрыемства ў 18.00.

Пашана. Міністр культуры Анатоль Маркевіч узнагародзіў асобных удзельнікаў XIV Рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур падчас урачыстай цырымоніі яго закрыцця. Крышталёныя кветкі і памятныя падурункі атрымалі міжнароднае грамадскае аб'яднанне кангрэса азербайджанскіх абшчы, мінскае гарадское культурна-асветніцкае таварыства «Аястан», міжнародная дабрачынная грамадская арганізацыя афганскіх бежанцаў «Афганская абшчына», грамадскае аб'яднанне грэкаў «Пелопанэс», гродзенскае грамадскае аб'яднанне «Грузіны», саюз беларускіх яўрэйскіх грамадскіх аб'яднанняў і абшчы, міжнароднае грамадскае аб'яднанне «Атамаякен» ды іншыя таварыствы. Падчас цырымоніі закрыцця фестывалю выступіў Прэзідэнтскі аркестр.

Форум. VII Форум бібліятэкараў краіны «Бібліятэка, чытанне і кніга як інструмент грамадзянскага выхавання і захавання духоўных каштоўнасцей» прайшоў у Нацыянальнай бібліятэцы. Арганізатарамі мерапрыемства выступілі Міністэрства культуры, Беларуская бібліятэчная асацыяцыя, Фундаментальная бібліятэка Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і галоўная кніжніца краіны. Сярод тэм, што абмяркоўваліся, — «Бібліятэка ў ўмовах лічбавізацыі», «Практыкі работы бібліятэк з дзецьмі і моладдзю», «Бібліятэчная адукацыя і прафесійнае развіццё бібліятэкараў», «Міжведамаснае ўзаемадзеянне бібліятэк, шматфункцыянальнасць і разнастайнасць форм работы».

Адкрыццё. Цэнтр керамікі адкрыўся ў Мінску на месцы былога хлебазавода № 1 на вуліцы Ракаўскай, паведамляе агенства «Мінск-Навіны». Сёння на першым узроўні будынка можна набыць гатовую кераміку, а на другім і трэцім размяшчаюцца майстарні, дзе ўручную ствараюцца і распісваюцца разнастайныя вырабы. Стваральнік аб'екта мастак-кераміст Вольга Угрыновіч назвала яго «замкавы лэфт»: сцены — цагляны мур з элементамі дэкарываўнай тынкоўкі, некаторыя ўчасткі ўпрыгожвае плітка ўласнай вытворчасці; высокія сталі дэкарыраваны роспісам, з масіўнымі лострамі; на падлозе — інсталляцыя з падсветкай. У дзень адкрыцця Цэнтра керамікі Вольга Угрыновіч правяла экскурсію па майстэрнях, падчас якой расказала пра кожны этап вытворчасці керамічных вырабаў. Прыемным падурункам для гасцей стаў танцавальны паказ ад супрацоўнікаў.

Фестываль. «Гудзевіцкі тэкстыльны фест» упершыню зборэ гасцей заўтра ў аграпрадку Гудзевічы Мастоўскага раёна. Свята будзе праводзіцца з мэтай захавання і папулярызавання ўнікальных традыцый «падвойнага ткацтва», што ўнесены ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Беларусі. Асобнай часткай фесту стануць выступленні майстроў народнага танца. Сёлетні «Гудзевіцкі тэкстыльны фест» прымеркаваны да 485-годдзя вёскі. Святочнай даце малой радзімы прысвядуць спецыяльную канцэртную праграму «Водар гудзевіцкага бэзу».

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

юбілеі

Віншаванне Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнка з 90-годдзем з дня заснавання Саюза пісьменнікаў Беларусі

Паважаныя сябры!

Стварэнне ў чэрвені далёкага 1934 года Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР заклала трывалы падмурак дзяржаўных стасункаў з аўтарамі мастацкай і нацыянальнай літаратуры, вызначыла яе галоўную задачу — служэнне роднай Айчыне, беларускаму народу.

Сярод пачынальнікаў той працы былі яркія майстры слова — Якуб Колас, Янка Купала, Міхась Чарот, Кузьма Чорны, Змітрок Бядуля, Міхась Клімковіч, Пятрусь Броўка, Кандрат Крапіва, Міхась Лынькоў і іншыя. Жыццё пацвердзіла каштоўнасць адзінства літаратурных сіл, дзяржавы і грамадства, аўтарытэтная месца гэтага віду мастацтва ў агульнай прасторы культуры.

Многія творы, народжаныя ў 1930-я і пазнейшыя дзесяцігоддзі, і сёння з'яўляюцца прадметам увагі чытачоў. Перыяд Вялікай Айчыннай вайны адбіўся ў работах пісьменнікаў, якія самі гераічна абаранялі Радзіму. На сцяне ройхстага пакінулі свае аўтографы паэты Пятро Прыходзька і Паўлюк Прануза.

Сёння ў складзе арганізацыі працуюць лаўрэаты Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі, заслужаныя дзеячы культуры, народны пісьменнік Мікалай Чаргінец. Упэўнены, вы і надалей будзеце аб'ектыўна адлюстроўваць сучасныя падзеі і сацыяльныя з'явы. Творчага ўсім плёну, новых кніг і дасягненняў!

Віншаванне з Кітая

8—14 чэрвеня Саюз пісьменнікаў Беларусі адзначае сваё 90-годдзе. З юбілейнай датай творчае аб'яднанне літаратараў павіншаваў Інстытут Еўропы Другога Пекінскага ўніверсітэта замежных моў (Кітайская Народная Рэспубліка).

Вось што гаворыцца ў віншаванні з кітайскага боку: «Інстытут Еўропы Другога Пекінскага ўніверсітэта замежных моў выказвае Саюзу пісьменнікаў Беларусі самыя цёплыя віншаванні ў сувязі з 90-годдзем з дня заснавання.

На працягу апошніх дзесяцігоддзяў Саюз пісьменнікаў Беларусі быў важным культурным і літаратурным цэнтрам, які аб'яднаў многіх таленавітых аўтараў і садзейнічаў

распаўсюджванню і развіццю літаратуры вашай краіны. Уклад вашага саюза ў захаванне і развіццё культурных традыцый, развіццё нацыянальнай літаратуры і яе прасоўванне на міжнароднай арэне іграе важную ролю.

Жадаем вамашаю саюз у будучыні яшчэ больш творчых дасягненняў і значных твораў. Таксама спадзіёмся, што наша супрацоўніцтва і абмен вопытам прадоўжаць прыносіць радасць і натхненне чытачам Беларусі, Кітая і ўсяго свету».

У Саюза пісьменнікаў Беларусі складваюцца добрыя адносіны з літаратарамі, даследчыкамі літаратуры і культуры Кітая. Толькі што ў Пекіне пабачыла свет кніга выбранах твораў лаўрэата Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі Алеся Бадака. Яшчэ раней, напрыканцы

2022 года, — калектыўны зборнік твораў сучасных беларускіх паэтаў і празаікаў у перакладзе на кітайскую мову. Усе гэтыя памкненні з'яўляюцца працягам той работы, якая ажыццяўлялася ў 1950—1980-я гады, калі ў КНР выйшлі кнігі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Янкі Маўра, Аркадзя Куляшова, Кандрата Крапівы, Янкі Брыля, Пятруся Броўкі, Максіма Танка, Івана Шамякіна і іншых знакамітых беларускіх пісьменнікаў. Да пераўвасаблення беларускай літаратуры на кітайскую мову спрычыніліся найлепшыя майстры мастацкага перакладу — Гэ Баацянь, Гаа Ман, Гу Юй і іншыя. Мост літаратурнай дружбы Беларусі і Кітая працягвае пашырацца і ўмацоўвацца і сёння, у новым стагоддзі.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Прастора творчасці і перспектывы

— Мы неаднойчы сустракаліся з вамі на розных мерапрыемствах. Правялі шмат канструктыўных круглых сталаў, выпрацавалі пэўныя падыходы, якія вы паспяхова на працягу ўсяго гэтага перыяду рэалізуюеце, — звярнуўся да прысутных Уладзімір Пярчоў.

Сярод пачынальнікаў творчай суполкі некалі былі яркія майстры слова Якуб Колас, Янка Купала, Міхась Чарот, Кузьма Чорны... У шэрагах сучаснага творчага аб'яднання таксама шмат таленавітых літаратараў.

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

праекты

Кніга — сябар для дзяцей

У Дзяржаўным літаратурным музеі Якуба Коласа прайшоў фестываль дзіцячай кнігі «Міхасёвы прыгоды». Творчыя сустрэчы з вядомымі пісьменнікамі, аўтограф-сесія, майстар-класы, віктарыны і інтэрактыўныя пляцоўкі — толькі маленькая частка маштабнага свята.

Фестываль невыпадкова праводзіцца ў музеі Якуба Коласа, бо знакаміты класік беларускай літаратуры вельмі любіў дзяцей, пісаў для іх разнастайныя творы, на якіх выходзіла ўжо не адно пакаленне. У межах фестывалю прайшлі творчыя сустрэчы з сучаснымі майстрамі слова: Алесем Карлюкевічам, Аленай Стэльмах, Валянцінай Драбшэўскай, Ірынай Карнаухавой, Кацярынай Хадасевіч-Лісавой. Маленькія наведвальнікі атрымалі магчымасць пагутарыць з любімым пісьменнікам, задаць хвалюючыя пытанні, купіць кнігу і атрымаць

аўтограф. Дзеці бліжэй пазнаёмліся з працай пісьменніка і даведваліся пра цікавыя факты стварэння іх любімых гісторыяў. Пісьменніца і публіцыст, першы намеснік старшын Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах адзначыла, што сучасны дзіцячы аўтар павінен умець зацікавіць юнакоў з дапамогай розных

Яна належыць да творчай дынастыі: яе дзядуля — таксама пісьменнік.

— Уступленне ў Саюз пісьменнікаў Беларусі — вялікі гонар. Мне прыемна, што мая праца была заўважана і так высока ацэнена. Так складалася, што я працягваю пісьменніцкую традыцыю ў маёй сям'і, таму буду і надалей рабіць тое годна і адказна, — адзначыла Лізавета Вычыкава. — У Саюзе пісьменнікаў таленавітыя людзі знаходзяць штуршок для творчасці, дзякуючы чаму ў перспектыве многія пісьменнікі аказваюцца заўважанымі.

Алена ДРАПКО

інтэрактыўных гульніў і віктарын. На жаль, у наш час чытанне сапернічае са смартфонамі і камп'ютарнымі гульнямі, з-за чаго літаратарам даводзіцца знаходзіць новыя шляхі да дзіцячых сэрцаў. Пра беларускага класіка Якуба Коласа маленькія чытачы змаглі запытацца ў Марыі Міцкевіч, унучкі знакамітага пісьменніка. Кожны атрымаў у падурункі кнігу, якая будзе нагадваць пра фестываль «Міхасёвы прыгоды».

Акрамя цікавых сустрэч, для дзяцей былі распрацаваны інтэрактыўныя гульні, дзе маленькія чытачы змаглі пазнаёміцца з біяграфіяй Якуба Коласа, паглыбіць веды, уявіць сябе ў якасці міністра грывой гаспадаркі. Таксама ў межах фестывалю прайшлі майстар-класы.

Для аматараў жывапісу ўвесь дзень працавала выстаўка дзіцячых малюнкаў па творах беларускіх пісьменнікаў.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА
Фота Кастуся ДРОБАВА

3 нагоды

Вечар пушкінскай паэзіі

Вялікі літаратурны вечар, прысвечаны 225-годдзю з дня нараджэння А. С. Пушкіна, адбыўся ў Доме дружбы ў Мінску. Ён быў арганізаваны Мінскім гарадскім аддзяленнем СПБ, таварыствам дружбы «Беларусь — Расія» і Мінскім гарадскім тэатрам паэзіі. Вялікі вечар старшыня МГА СПБ, старшыня таварыства дружбы «Беларусь — Расія» Міхась Пазнякоў і мастацкі кіраўнік Тэатра паэзіі, артыстка эстрады, тэатра і кіно Вольга Багушыньска.

Уступным словам вечар адкрыла дырэктар Дома дружбы Ніна Іванова. Перад шматлікай публікай з вершамі-прысвячэннямі гевію рускай паэзіі выступілі Анаголь Аўруцін, Валянціна Паліканіна, Вадзім Спырынчан, Тацыяна Жылінская, Вольга Багушыньска (апошняя прадэкламавала вершы Тамары Кавальчук і Грыны Ціговай). Вершы Пушкіна прагучалі ў выкананні радыёвядучага, рэжысёра і артыста Алега Вінярскага, педагога СШ № 218 Аллены Ваўнейка, студэнткі БДУ Дар'і Кулак.

Перад прысутнымі выступілі член камісіі па міжнародных справах Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Галіна Бяляева і трэці сакратар Пасольства Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь Марына Ягорава. Свае пераклады паэзіі А. С. Пушкіна на беларускую мову прачытаў Міхась Пазнякоў. Песні і раманы на вершы славуэта паэта выканалі спевакі Наталія Папко, Аляксандр Валодчанка, Анаголь Длускі, Сяргей Кравец і Іна Кравец.

Павел КУЗЬМІЧ

Рускі класік на розных мовах

У Маскоўскім доме нацыянальнасцей адбыліся міжнародны конкурс паэзіі і рускага рамана «І долго буду тем любезен я народу, что чувства добрые я лирой пробуждал...» і міжнародны круглы стол «А. С. Пушкін у славянскім свеце», прысвечаныя 225-годдзю з дня нараджэння класіка рускай літаратуры Аляксандра Пушкіна і Міжнароднаму дню рускай мовы.

Мерапрыемствы арганізаваны Маскоўскім домам нацыянальнасцей, Інстытутам моў і культур імя Льва Талстога і Міжнародным цэнтрам славянскіх моў і культур «Созвучие».

У конкурсе прынялі ўдзел дзеці і моладзь з Расіі, Беларусі, Паўночнай Македоніі, Кубы, Уганды, Сербіі, Босніі і Герцагавіны... Тым конкурсантам, якія не мелі магчымасці наведаць у гэты дзень Маскву, удзельнічалі анлайн або дасылалі відэазапіс свайго выступлення.

У выніку творы А. С. Пушкіна гучалі не толькі на славянскіх мовах, у тым ліку на беларускай, але і на мардоўскай, чувашскай, башкірскай, іспанскай, англійскай,

македонскай, таджыкскай і іншых. Вяла конкурсную праграму кіраўнік Міжнароднага цэнтра славянскіх моў і культур «Созвучие» Наталія Бандарэнка.

Святкаванне юбілею паэта прадоўжылася на міжнародным круглым stole, у якім прынялі ўдзел прадстаўнікі Расіі, Беларусі, Славакіі і Сербіі. З прывітальным словам да ўдзельнікаў звярнуліся кіраўнік цэнтра «Созвучие» Наталія Бандарэнка, рэктар Інстытута моў і культур імя Льва Талстога Марыя Ціхончыча, член Саюза пісьменнікаў Расіі Грына Ушакова і член Саюза пісьменнікаў Беларусі Наталія Кандрасюк, якая падключалася анлайн. Галоўнай тэмай дакладчыкаў была творчасць А. С. Пушкіна і яе ўплыў на сучасных паэтаў, чытачоў, выкарыстанне ў музыцы і тэатры. З вуснаў удзельнікаў мерапрыемства гучалі таксама развагі аб рускай мове і пераклады твораў класіка на македонскую і комі-пярмяцкую мовы.

Згаданыя мерапрыемствы прайшлі ў рамках міжнароднага праекта «Славянскі вынок: гістарычнае і культурнае адзінства славянскіх народаў».

Наталія НІЖНІК

Малюнак з гісторыяй

У Беларусі добра ведаюць паэта, празаіка, публіцыста, перакладчыка, краязнаўцу Сяргея Панізіна. Член Саюза пісьменнікаў СССР з 1967 года, ён шмат зрабіў у айчынай літаратуры — у паэзіі, ў гісторыка-краязнаўчай, публіцыстычнай літаратуры, у галіне мастацкага перакладу. Першая кніга вершаў таленавітага пісьменніка пабачыла свет у 1967 годзе — «Кастры Купалля». Сяргей Панізік — аўтар кніг «Пасля вогненнага вёсак...», «Браніслава», «Асвейскага трагедія»... Біяграфія роднага краю перыяду Вялікай Айчынай вайны — адна з яркіх старонак у творчым лёсе літаратара, які верай і прадаў служыць айчынам прыгожаму пісьменству болей за 60 (!) гадоў.

У «Звяздзе» 5 чэрвеня 1949 года з'явіўся артыкул народнага паэта Беларусі Якуба Коласа «Сонца нашай паэзіі».

...Верш Аляксандра Пушкіна «Тры крыніцы»:

На роўнядзі жыцця,
самотнай і бязмоўнай,
Тры неўпрыкмет прабіліся бруі:
Адна — з пары юначай
неўтаймоўнай —
Кіпіць, зіхіць, не журная ані.
Бруя кастальская на роўнядзі
няўроднай
Выгнанніку вяртае смак жыцця.
Бруя апошняя, яе лютыя халодны,
Найлепш спатолюць прагу начуцця.
(Пераклад Міхася Стральцова).

Малюнак Сяргея Панізіна — як прывітанне з далёкіх часін, як заўсёднае сведчанне таго, што ад такога вялікага Сонца, ад звання такой бліскавай паэтычнай з'явы, як Пушкін, праменні і праменчыкі заўжды сягалі і да беларускага прыгожага пісьменства, да беларускай літаратуры і культуры. А зроблены алоўкавы партрэт навучэнца Магілёўскага медыцынскага вучылішча 10 мая 1961 года.

Раман СЭРВАЧ

3 юбілеем!

Свой 70-гадовы юбілей адзначае вядомы сцэнарyst, празаік Наталія Голубева. Наталія Аляксандраўна — заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь, кандыдат гістарычных навук. Яе п'яру належаць шматлікія празаічныя творы, у тым ліку «Міраж», «На перапытку двух дарог», «Камея «Салідат», «Надзея Грекова. Михаил Калинин. Время помнить» і іншыя. Яна з'яўляецца аўтарам шэрагу гісторыка-дакументальных тэлесерыялаў, якія рэгулярна выходзяць у эфір на беларускім і расійскім тэлебачанні. Калегі з Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі жадаюць пісьменніцы моцнага здароўя, дабрабыту, творчага натхнення і новых літаратурных здзяйсненняў.

Мінскае абласное аддзяленне СПБ

«ЛіМ»-люстэрка

Завяршыўся V Маладзёжны тэатральны форум краін СНД у Алматы. Прэмію, галоўны прыз форуму «Залаты парасон», дыплом ад Асацыяцыі тэатральных крытыкаў і дыплом маладых крытыкаў атрымалі «Пачупкі» Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі. Паказ спектакля-роздуму на тэму нараджэння дзіцяці, пастаноўкі, у якой галоўным выяўленчым сродкам выступае гук, прайшоў 8 чэрвеня на сцэне Казахскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра для дзяцей і юнацтва імя Габіта Мусрэпава. Як адзначаецца на сайце РТБД, пастаноўка стане ўдзельнікам XVII Міжнароднага тэатральнага фестывалю імя А. П. Чэхава ў 2025 годзе. Паглядзець спектакль «Пачупкі» на сцэне тэатра можна 29 чэрвеня і 23 жніўня, а таксама 9 ліпеня на сцэне Цэнтральнага дома афіцэраў.

Фестываль беларускай культуры «Белыя росы» прайшоў у Палеску Калінінградскай вобласці, гаворыцца на сайце sb.by. Культурная ініцыятыва больш за 20 гадоў аб'ядноўвае беларусаў, якія жывуць удалечыні ад малой радзімы. «Калі беларуская дыяспара звярнулася з прапановай правесці фестываль «Белыя росы» ў Палеску, мы адразу пагадзіліся. У нашым раёне сапраўды шмат беларусаў. Але што яшчэ больш важна — прадстаўнікі ўсіх нацыянальнасцей жывуць тут у міры і сяброўстве, — падкрэсліў часова выконваючы абавязкі кіраўніка адміністрацыі Палескай муніцыпальнай акругі Канстанцін Пяроў. — Акрамя таго, наш горад ужо 20 гадоў з'яўляецца пабрацімам Лунінца». Дарэчы, сёлета фестываль «Белыя росы» ўпершыню прайшоў у новым фармаце — беларуская дыяспара сабрала на вялікае свята прадстаўнікоў розных нацыянальнасцей з Калінінградскай вобласці. Яны завіталі на масавыя гулянні з песнямі і танцамі, абрадамі і майстар-класамі, дэгустацыямі і выстаўкамі.

Выстаўка «Саюзная крэпасць» адкрылася днём і мемарыяльным комплексе «Брэсцкая крэпасць-герой» у экспазіцыі «Абарона Усходняга форта». Паказ падрыхтаваны сумесна з дзяржаўным музеем «Смаленская крэпасць» і Расійскай акадэміяй архітэктуры і будаўнічых навук. Так, прадстаўлена 25 планшэтаў, якія змяняць са спадчынай абарончай архітэктуры. Гэта архіўныя і сучасныя фатаграфіі, малюнкi і чарцяжы, а таксама карта беларускіх і расійскіх крэпасцей.

Выстаўка «Пскоўскае разнаквецце» працуе ў Віцебскім абласным метадычным цэнтры народнай творчасці, перадае БелТА. Экспазіцыю прадставіў Пскоўскі абласны цэнтр народнай творчасці. Жыхары Віцебска могуць убачыць работы пскоўскіх майстроў, якія прадаўжаюць і адраджаюць рамесную культуру рэгіёну (ткацтва, ганчарства, кавальская справа, разьба і размаляўка па дрэве ды іншае). Таксама можна пазнаёміцца з народным адзеннем у сучаснай версіі, аўтарскай і народнай льялькай, набіванкай, макетаваннем, апрацоўкай скуры. Народныя ўмельцы з Пскоўшчыны прадставілі калекцыі фаянсу, гліняных вырабаў, ручнога ткацтва, узорных паясоў і іншыя. «Задачай экспазіцыянераў было імкненне ў найбольш выразных аўтарскіх творах паказаць захаваную традыцыю сапраўднай народнай творчасці, магчымасці злучэння традыцыі і сучасных рэалій», — падкрэсліў у АМІНТ.

Дакументальны фільм «Амі прадакшн» пра жыццё і творчасць Зураба Цэрэтэлі стаў даступны карыстальнікам анлайн-кінатэатра Premier. Пазней праект таксама можна будзе паглядзець на платформе Rutube. Рэжысёрам выступіў Ашот Геваркян, аўтарамі сцэнарыя — Марыка Чыркіна-Геваркян, Яна Белякова, Ілья Іпатаў. У фільме прадстаўлены ўнікальныя інтэрв'ю Зураба Цэрэтэлі, членаў яго сям'і і калег. Дакументальны фільм «Зураб» пакажа жыццё жывапісца, манументаліста і скульптара, педагога і грамадскага дзеяча, народнага мастака СССР, Іруззі і Расіі, прэзідэнта Расійскай акадэміі мастацтваў, расказа пра яго каханне да жонкі Інэсы Андронікашвілі, этапы развіцця творчасці ў звязку з гісторыяй Расіі і свету і, канечне, пра самыя вядомыя работы мастака.

Рэжысёр Дэвід Лінч, вядомы па фільмах «Малхоланд Драйв» і серыяле «Твін Пікс», прадставіў свой новы студыйны альбом «Cellophane Memories» («Цэлафанавыя ўспаміны»). Рэліз запланаваны на 2 жніўня. Адначасова з анонсам Дэвід Лінч прэзентаваў першы трэк з альбома — «Sublime Eternal Love» («Чыстае вечнае каханне»). Кампазіцыя была запісана разам са спявачкай Крыстай Бэл, якая здымалася ў пастаноўшчыка ў трэцім сезоне «Твін Пікса» (2017). Таксама на пласцінцы прагучыць музыка, запісаная кампазітарам Анджэла Бадаламенці, які не так даўно пайшоў з жыцця. Між тым апошні поўнаметражны фільм рэжысёра «Інтрэна імперыя» выйшаў у 2006 годзе. Раней ён расказаваў аб рабоце над нерэалізаваным мультфільмам «Свет снаў».

Цікавінкi ад Яўгеніі ШЫЦКІ

З юбілеем, творцы!

У Нацыянальным прэс-цэнтры адбылася прэс-канферэнцыя, прысвечаная 90-годдзю Саюза пісьменнікаў Беларусі. Удзельнікі нагадалі пра асноўныя вехі гісторыі творчай арганізацыі, расказалі пра сучасныя задачы, падзяліліся вынікамі працы грамадскага аб'яднання.

Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Карлюкевіч пачаў сваё выступленне з таго, што 8 чэрвеня Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка павіншаваў грамадскае аб'яднанне з юбілеем. «Дата гэтая невыпадковая, бо з 8 да 14 чэрвеня 1934 года праводзіўся I з'езд Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР, з таго часу ідзе адлік нашай творчай грамадскай дзейнасці, гісторыі нашага аб'яднання, — падкрэсліў Аляксандр Карлюкевіч. — Сёння ў склад Саюза пісьменнікаў Беларусі ўваходзіць 660 чалавек, каля 50 — прадстаўнікі іншых краін, гэта тыя, хто актыўна з намі супрацоўнічае, з'яўляецца ўраджэнцам нашай краіны, своеасабліва паўнамоцныя прадстаўнікі беларускай літаратуры ў свеце. Сярод іх — народны пісьменнік Таджыкістана Ато Хамдам, дзякуючы якому кнігі беларускіх аўтараў Мікалая Чаргінца, Алясея Бадака, Міколы Мятліцкага, Юрыя Сапажкова выйшлі ў перакладзе на таджыцкую мову. Членам нашай арганізацыі з'яўляецца і Любоў Шашкова, народны пісьменнік Казахстана. Яна ўраджэнка Гомельшчыны, лаўрэат многіх прэстыжных літаратурных прэмій. Так склаўся яе лёс, што даўно жыве не ў Беларусі, але напісала даволі шмат вершаў і паэм пра сваю радзіму. У складзе СПБ — і загадчык аддзела аналітыкі і знешніх сувязей Інстытута літаратуры і мастацтва імя Мухтара Аўэзава Камітэта па навуцы Міністэрства адукацыі і навукі Рэспублікі Казахстан Святлана Ананьева, якая на працягу многіх гадоў прыязджае ў Беларусь, удзельнічае ў нашых круглых сталах, у тым ліку міжнародным сімпозіуме «Пісьменнік і час». Дзякуючы ёй выходзілі кнігі беларускіх аўтараў ў Казахстан не толькі па-казахску, але і на іншых мовах. Хацеў бы сёння згадаць яшчэ аднаго нашага сябра, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі з Расійскай Федэрацыі — Мікалая Чаркашына, капітана I рангу запasu. Ён аўтар многіх кніг, прысвечаных падзеям Першай сусветнай і Вялікай Айчыннай войнаў у Беларусі. Гэты літаратар прыязджае да нас, нягледзячы на свой сталы ўзрост. Яго публікацыі носіць не толькі мастацкі, але і дакументальны характар».

ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі» сёння — пісьменніцкі калектыў колькасцю 660 чалавек, 47 з якіх — прадстаўнікі іншых дзяржаў (Расіі, Сербіі, Арменіі, Азербайджана, Ірана, Аўстрыі, Ізраіля, ЗША, Літвы, Польшчы, Іспаніі, Швецыі, Балгарыі, Германіі і г. д.). У складзе творчага аб'яднання 3 акадэмікі, 59 дактараў і кандыдатаў навук, 1 народны пісьменнік Беларусі, 1 народны артыст БССР, 12 заслужаных дзеячаў культуры Рэспублікі Беларусь, 3 заслужаныя артысты Рэспублікі Беларусь, 1 заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

Аляксандр Карлюкевіч адзначыў і плён працы Саюза пісьменнікаў Беларусі. Сёння існуюць аддзяленні ў кожнай вобласці і горадзе Мінску, ёсць пэўная структурараніца, якая звязана з відамі і жанрамі мастацкай літаратуры: у складзе СПБ працуюць секцыі прозы, паэзіі, драматургіі, перакладу, прыгодніцкай літаратуры і навуковай фантастыкі,

краснаўства, крытыкі і літаратуразнаўства, дзіцячай літаратуры. Старшыня арганізацыі таксама падкрэсліў, што сёння вельмі актыўна вядзецца работа секцыі публіцыстыкі, якой кіруе вядомы журналіст, супрацоўнік выдавецкага дома «Беларусь сегодня» Андрэй Мукавозчык.

За час існавання творчага аб'яднання 52 літаратары ўдастоены дзяржаўных ўзнагарод (ордэнаў і медалёў), дванаццаці прысвоены ганаровыя званні. Наогул, дзяржаўнымі, міждзяржаўнымі і іншымі ўзнагародамі і заахвочваннямі былі адзначаны 275 чалавек. Штогод у свет выходзіць да 300 кніг членаў Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Намеснік старшыні СПБ Аляксей Чарота дадаў, што ў Саюзе пісьменнікаў вядзецца актыўная работа з маладымі творцамі, створаны Савет па рабоце з моладдзю, які прызваны аб'яднаць яе для больш плённай і эфектыўнай дзейнасці па папулярызацыі сучаснай беларускай літаратуры. Спецыяльна створаны такія ўмовы, каб у склад арганізацыі маглі ўвайсці маладыя літаратары, якія яшчэ не маюць кніжак, але друкуюцца ў дзяржаўных літаратурна-мастацкіх часопісах «Маладосць», «Нёман», «Польмя».

«Саюз пісьменнікаў Беларусі актыўна супрацоўнічае з іншымі творчымі аб'яднаннямі, у прыватнасці Саюзам кінематографістаў Беларусі, сумесна з прадстаўнікамі якога быў праведзены сёлетні суботнік у Парку пісьменнікаў каля Нацыянальнай бібліятэкі», — нагадаў Аляксей Чарота.

Пры Саюзе пісьменнікаў створаны грамадска-палітычны савет, які ўзначальвае народны пісьменнік Беларусі Мікалай Чаргінец. Літаратары таксама актыўна ўдзельнічаюць у рабоце Рэспубліканскага грамадскага савета па маральнасці.

Сымвалічна, што на прэс-канферэнцыю завіталі не толькі журналісты, але і партнёры СПБ, у прыватнасці кіраўнікі дзяржаўных літаратурных музеяў Янкі Купалы і Якуба Коласа Ганна Галінская і Ірына Мацяся, дырэктар Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк горада Мінска Таццяна Швед. Яны шчыра павіншавалі літаратараў з юбілеем. Аляксандр Карлюкевіч падкрэсліў, што партнёры СПБ прысутнічаюць тут невыпадкова, бо дзякуючы такім стасункам у краіне арганізавана вялікая колькасць мерапрыемстваў, у тым ліку цэлы шэраг фестываляў, у першую чаргу дзіцячай літаратуры. Такія імпрэзы праходзяць не толькі ў Мінску, але і ў розных абласцях дзякуючы падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, музеяў і публічных бібліятэк нашай краіны.

Акрамя таго, вядзецца вялікая работа па прапагандзе сучаснай беларускай літаратуры дзякуючы дзейнасці Цэнтра падтрымкі літаратуры, які ўзначальвае пісьменнік Анатоль Матвіенка.

Аляксандр Мікалаевіч адзначыў, што ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі склаліся добрыя стасункі і з Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь, пісьменнікі — частая госці ў школах, сярэдніх спецыяльных і вышэйшых навучальных установах. «Таксама праводзім урокі мужнасці, дзе згадваюцца імяны літаратараў-папярэднікаў, якія загінулі ў час Вялікай Айчыннай вайны. Мы вельмі шануем памяць пра гэтых людзей і даволі часта іх згадваем», — заўважыў Аляксандр Карлюкевіч.

Безумоўна, у гэты дзень было сказана шмат удзячных слоў і ў адрас Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, у прыватнасці ў дачыненні да арганізацыі такога вялікага свята, як Дзень беларускага пісьменства, іншых ініцыятыў.

Ганаровы старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец нагадаў факты з гісторыі стварэння грамадскага аб'яднання і падкрэсліў яго вялікую ролю.

— Канешне, я памятаю, што ўяўляў сабой Саюз пісьменнікаў, калі я туды ўвайшоў. Там працавалі вядомыя нашы мэтры — Быкаў, Шамякін, Макаёнак, Танк. З вялікай цеплынёй згадваю і Івана Новікава, які напісаў аповесць «Руіны страляюць ва ўпор», што вярнула з небясы імяны дзеячаў падполля, пяці з якіх пасмяротна прысвоена званне Героя Савецкага Саюза, — расказаў Мікалай Чаргінец. — Але нельга забыць і тое, што здарылася з развалам Савецкага Саюза. Гэта ўсхвалявала душы не толькі простых людзей, але і пісьменнікаў. Наш Саюз таксама аказаўся ў складанай сітуацыі. Паўстала пытанне, што рабіць далей? Да мяне звярнулася цэлая група пісьменнікаў. Мы вырашылі стварыць сваю творчую арганізацыю. Калі вы зірнеце на той перыяд, наўрад ці знойдзеце нешта карыснае ў літаратуры... Яе забылі, пачалася палітычная барацьба. Спачатку нас было 45 чалавек, на I з'ездзе — ужо 140. Важна было падняць літаратуру. Шчыра кажучы, на той момант нам вельмі дапамог Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка. Ён падтрымаў нас. Тое, што сёння даволі многа пісьменнікаў маюць розныя дзяржаўныя ўзнагароды і званні, — сведчанне, што мы знаходзімся на правільным шляху».

У сваім выступленні Мікалай Чаргінец сказаў пра важную ролю СПБ сёння.

Гэта і выхаванне новага пакалення, і падняцце прэстыжу беларускай літаратуры на міжнароднай арэне. Ён падкрэсліў, што сёння заключаны пагадненні аб супрацоўніцтве больш чым з 30 пісьменніцкімі саюзамі іншых краін. Творы беларускіх аўтараў перакладзены на 26 моў свету. Гэта сведчыць пра вялікую цікавасць да нашай літаратуры.

Важнасць ролі Саюза пісьменнікаў у грамадстве сёння падкрэсліў той факт, што ў прэс-канферэнцыі ўзяў удзел і Аляксандр Радзькоў, грамадскі дзеяч, палітык, педагог, навукоўца, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі. Аляксандр Міхайлавіч распавёў пра тое, як яму заўсёды цікава было здухарацца з літаратарамі падчас знаходжання на дзяржаўнай службе. «Мяне заўжды прыцягвалі пісьменнікі, бо гэта мудрацы, вельмі каларытныя людзі, якія ўмеюць назіраць за з'явамі жыцця. У іх вобразнае мысленне. Мне хацелася быць сярод іх, — прызнаўся Аляксандр Радзькоў. — Я ўсё жыццё вучыўся. У маім дзяцістве было дзве крыніцы ведаў — кніга і настаўнік. Жыццё я вучыўся на такіх творах, як «Палескія рабінзоны», «Міколка-паравоз», «Глыбокая плынь». Прачытаў іх на адным дыханні. Я рады, што лёс мяне звёў з Мікалаем Чаргінцом, Алесем Карлюкевічам. Я быў у захапленні ад кнігі Алясея Мікалаевіча пра Пушавічы. Якія там пранізлівыя рэчы!»

На думку Аляксандра Міхайлавіча, усё самае важнае можна знайсці ў кнізе, бо там і глыбіня думкі, і філасофія жыцця, і погляды на развіццё грамадства, стасункі паміж людзьмі. «Само жыццё больш складанае за матэматыку. Менавіта пісьменнікі дапамагаюць спазнаць яго», — перакананы Аляксандр Радзькоў. Ён ўпэўнены, што сёння ніякі штучны інтэлект не зможа цалкам замяніць чалавека (асабліва пісьменніка), бо ён усё роўна выдае нешта па запіце саміх людзей, штучнаму інтэлекту сёння не падуладна зарэчце, нейкі інсайт, толькі чалавек можа спазнаваць Сусвет.

Творы Янкі Купалы, які стаў каля вытокаў пісьменніцкай арганізацыі, перакладзены на больш за 100 моў свету. У Кітаі выйшла больш за 10 раманаў Івана Шамякіна ў перакладзе на кітайскую мову. На многіх мовах свету выдана кніга аб генцыдзе беларускага народа «Я з вогненнай вёскі» Алясея Адамовіча, Янкі Брыля, Уладзіміра Калеснікі.

Падчас прэс-канферэнцыі ўздымаліся самыя розныя пытанні, якія датычыліся выдання кніг у Беларусі, з'яўлення айчыннага бестселлера, развіцця сучаснай беларускай драматургіі. Падсумоўваючы адказы на ўсе гэтыя пытанні, варта адзначыць: усё магчыма Саюзам пісьменнікаў Беларусі сёння робіцца, а далей справа за самім чытачом, бо толькі ён вырашае, што такое добрая сучасная кніга. Старшыня СПБ Аляксандр Карлюкевіч перакананы: трэба не спадзявацца, а працаваць, бо геніі ў літаратуры не нараджаюцца штодзень. Аднак творчая працэса ў Беларусі для напісання кніг у самых розных жанрах ужо створана.

Ірына ПРЫМАК
Фота Віктара ІВАНЧЫКАВА

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ:

«Ідэі нараджае тытанічная праца...»

8—14 чэрвеня ў Мінску адбыўся Першы з'езд Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР. 90 гадоў назад літаратары нашай Айчыны аб'ядналіся ў творчую супольнасць, усклаўшы на сябе адказнасць несіці да чытача мастацкае выкладанне праўды жыцця. На гэтым шляху былі здабыткі і страты, былі самыя розныя калізіі і драматычныя дзеі... Сёння ў краіне, суверэннай і незалежнай Рэспубліцы Беларусь, працуе Саюз пісьменнікаў Беларусі, які аб'ядноўвае сотні празаікаў, паэтаў, драматургаў, публіцыстаў... І можна шмат гаварыць пра здзейсненае, пра здабыткі і кнігі, якія даўно набылі папулярнасць, пра творы, што пераважаюць і перакладаюцца на многія мовы народаў свету. А вось з чым звязаны перспектывы развіцця, якім будзе заўтрашні дзень творчай арганізацыі, беларускай літаратуры?.. Пра гэта мы і запыталіся ў старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч.

— Алесь Мікалаевіч, можна з вамі паразважаць пра будучыню творчай арганізацыі, пра навацыі, якія чакаюць беларускае прыгожае пісьменства ў блізкай часе?

— Загадаваць, зазіраць у заўтра — гэта цікава, але і вельмі небяспечна. Нашы фантазіі, мары далёка не заўсёды здольны супадаць з будучай рэчаіснасцю. Мне хацелася б усё ж паразважаць пра беларускую літаратуру, ды і, безумоўна, Саюз пісьменнікаў у звязку са спадзяваннямі на тое, што можа зрабіць сёння літаратурная моладзь, які паўплываюць яе першыя творчыя крокі на агульны характар нацыянальнай літаратуры ў будучыню.

Пастарацца трэба, каб прыцягнуць моладзь увагу ў мастацкую літаратуру... Але гэтыя старанні яшчэ варта скіраваць і на тое, каб маладыя людзі, нягледзячы на ўсе складанасці, заставаліся ў літаратуры, каб у іх не было песімізму, калі першыя крокі суправаджаюцца рознымі складанасцямі, а часам і няўдачамі. Дзеля гэтага побач павінны стаяць добрыя і шчырыя настаўнікі... Так было заўсёды.

— А як жа прыярытэты традыцый, творчая сталасць?..

— Вось гэтага якраз ужо ніхто не адыме — ні ў саміх пісьменнікаў старэйшага пакалення, ні ў чытача, які кагосьці прыняў, а чысць кнігі па розных прычынах, часам надзвычай суб'ектыўных, абмінае... Традыцыі для таго ствараюцца і ўмацоўваюцца, каб было каму іх перадаць... Традыцыі — гэта неўміручыя мастацкія творы, якія занялі сваё пачэснае месца на бібліятэчных паліцах.

— Кранальна было, калі на агучванні прывітальнага адраса Кіраўніка дзяржавы Саюзу пісьменнікаў Беларусі ў сувязі з 90-годдзем арганізацыі намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Уладзімір Барысавіч Пяршоў уручыў пісьменніцкае пасведчанне маладому літаратару, якая толькі што была прынята ў Саюз... Магчыма, гэта стане добрай традыцыяй?

— А чаму б і не?! Моладзь часцей прыходзіць у нашу творчую арганізацыю. Вось зусім нядаўна мы прынялі двух маладых празаікаў, якія пакуль што не маюць кнігі, але затое друкуюцца ў літаратурна-мастацкім часопісе «Маладосць». І Мінскае абласное аддзяленне СПБ пераканала калег па прэзідэуме, што гэтыя юныя творцы нас не падвядуць, што ў будучыню, самай блізкай будучыню, іх творчая справаздача будзе варта сур'ёзнай увагі айчынага чытача.

— Але і Саюзу трэба пастарацца, каб прыцягнуць у свае рады моладзь...
— Пастарацца трэба, каб прыцягнуць моладзь увагу ў мастацкую

літаратуру... Але гэтыя старанні яшчэ варта скіраваць і на тое, каб маладыя людзі, нягледзячы на ўсе складанасці, заставаліся ў літаратуры, каб у іх не было песімізму, калі першыя крокі суправаджаюцца рознымі складанасцямі, а часам і няўдачамі. Дзеля гэтага побач павінны стаяць добрыя і шчырыя настаўнікі... Так было заўсёды. У «Маладосці» ішлі да Міколы Аўрамчыка літаральна ўсе паэты, ішлі як да старэйшага сябра. А пасля колькіх маладых творцаў выпеставала ў «Маладосці» рэдактар аддзела паэзіі Яўгенія Янішчыц!.. А колькі сіл на працу з маладымі празаікамі адываў легендарны Уладзімір Дамашэвіч...

— Быў жа яшчэ і часопіс «Першацвет»...

— Міністэрства інфармацыі краіны, выдавецтва «Мастацкая літаратура», Выдавецкі дом «Звязда», Саюз пісьменнікаў Беларусі штогод ладзяць конкурс «Першацвет». Не толькі падмацоўваюцца яго вынікі на традыцыйнай Мінскай міжнароднай кніжнай

Фота з фойяў Беларускага дзяржаўнага архіва кінафоталабарыяў і кінатэатраў.

Фота Кастуся Дробава.

— Збіраецца адрадыць гэты праект?

— Цяпер ужо абмяркоўваем гэтую тэму з адным з выдавецтваў... Але пакуль што плануем перавагу аддаць калектыўным зборнікам пяці-дзесяці аўтараў. Рагнэд Малахоўскі ўкладае зборнік цікавых маладых паэтаў. Некаторыя з іх ужо з'яўляюцца членамі Саюза пісьменнікаў, але маюць хіба што па адной кнізе. Іншыя вядомы толькі некалькімі публікацыямі ў перыядычным друку. У серыі «Сучасная беларуская літаратура», якую заснавалі СПБ і выдавецтва «Аверсэв» (яно і з'яўляецца выдаўцом серыі; пачыла свет ужо дзве кнігі), рыхтуецца да выдання кніга прозы маладых аўтараў. Адкрываецца зборнік гумарыстычнай аповесцю

выстаўцы-кірмашы, але і кніга штогод выходзіць, презентуецца на кірмашы — калектыўны зборнік твораў пераможцаў конкурсу. Даўно варта, пэўна, пайсці далей і заснаваць серыю кніг маладых аўтараў — «Першацвет»... Была ж некалі ў часопісе «Маладосць» серыя «Бібліятэка часопіса «Маладосць»». 12 разоў на год выходзілі, як правіла, першыя кнігі паэтаў і празаікаў, а таксама крытыкаў і публіцыстаў. У памяці ў мяне і цяпер «маладосцеўскія» кнігі, напрыклад, крытыкаў Івана Афанасьева, Алесь Марціновіч, а яшчэ Таццяны Мушыньскай, якая да гэтага часу працуе і ў літаратуры, і ў мастацтвазнаўстве, паэтычныя і празаічныя зборнікі іншых літаратараў, калектыўныя зборнікі прозы і паэзіі... Так, не ўсе з «маладосцеўскіх» аўтараў засталіся ў мастацкай літаратуры, але выданне адмысловай бібліятэкі паўплывала на агульную атмасферу...

Узельнікі III з'езда пісьменнікаў БССР, 1954 г.

Андрэя Сідарэйкі. А яшчэ ў кнізе будуць прадстаўлены творы Алены Кісель, Настасі Нарэйкі, Андрэя Дзічэнікі, Валерыя Саротнік, Маргарыты Латышкевіч, Аляксандра Кароль, Алесь Вештор, Ягора Жукоўскага, Ясені Аляксеевай, Леры Гілеўскай, Паліны Дваранскай і Валерыя Гаўруковіч. Паліна Дваранска ўвогуле толькі што закончыла Ліцэй Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Але не магілі абмінуць яе апавяданне «Чужы шлях да свайго шчасця», складаны зборнік прозы маладых аўтараў.

— Некалі праводзіліся семінары творчай моладзі ў дамах творчасці «Каралішчавічы» і «Іслач»... Ці магчыма вярнуцца да гэтай традыцыі?

— Гэта быў унікальны вопыт, мяркуючы па ўспамінах многіх вядомых паэтаў і празаікаў, якія ўпершыню паказалі старэйшым літаратарам свае творы менавіта на гэтых семінарах. І мы прадумаем арганізацыю падобнага семінара маладых літаратараў. Вельмі

спадзяемся на дзяржаўную падтрымку ў рэалізацыі гэтага праекта. Можна нават сказаць, што ўжо рыхтуемца да правядзення такога семінара, вызначаемся, каго запрасіць, чытаем творы, якія пасля будуць уважліва разгледжаны на секцыях прозы, паэзіі, літаратурнай крытыкі і, спадзяюся, драматургіі. А першыя выразныя крокі ўжо зроблены ў рэгіянальных аддзяленнях Саюза ў Гомелі і Гродне, дзе работа з моладдзю найбольш сістэматызавана, дзе творы пачынаючых аўтараў абмяркоўваюць старэйшыя літаратары.

Але, акрамя семінара, якім бы масавым па колькасці ўдзельнікаў ён ні быў, трэба разумець, што ў сённяшніх умовах вельмі важную ролю іграе жывая праца, непасрэдны кантакт з чытачом. Таму пры падтрымцы аднаго з членаў нашага Саюза, кіраўніка буйнога прапрыйства, мы збіраемся наладзіць шэраг паездак маладых літаратараў у рэгіёны, у глыбінку, на сустрэчы са школьнай і ўніверсітэцкай моладдзю, з чытаннем і абмеркаваннем твораў маладых пісьменнікаў.

— Выдатная ідэя! І калі пачнецца рэалізацыя такога літаратурнага мадэля?

— Мяркую, што нават у юбілейны для Саюза год. І яшчэ адна навацыя. З 2019 года пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь мы ўзнавілі альманах перакладной літаратуры «Далёгаліды». А цяпер збіраем калектыўную кнігу, пакуль што плануем яе выпускаць раз на два гады, — альманах «Малады перакладчык». Аснову складуць ужо надрукаваныя ў перыёдыцы, найперш — у «Маладосці», пераклады маладых творцаў з англійскай, кітайскай і іншых моў народаў свету.

Даўно варта, пэўна, пайсці далей і заснаваць серыю кніг маладых аўтараў — «Першацвет»... Была ж некалі ў часопісе «Маладосць» серыя «Бібліятэка часопіса «Маладосць»». 12 разоў на год выходзілі, як правіла, першыя кнігі паэтаў і празаікаў, а таксама крытыкаў і публіцыстаў. У памяці ў мяне і цяпер «маладосцеўскія» кнігі, напрыклад, крытыкаў Івана Афанасьева, Алесь Марціновіч, а яшчэ Таццяны Мушыньскай, якая да гэтага часу працуе і ў літаратуры, і ў мастацтвазнаўстве, паэтычныя і празаічныя зборнікі іншых літаратараў, калектыўныя зборнікі прозы і паэзіі... Так, не ўсе з «маладосцеўскіх» аўтараў засталіся ў мастацкай літаратуры, але выданне адмысловай бібліятэкі паўплывала на агульную атмасферу...

— Калі такая праца набудзе сістэмнага характару, то і вынікі ж, вядома, будуць...

— І мы ў гэты верым. Прэзідэнт краіны Аляксандр Лукашэнка завяршае свае выступленні такімі словамі: «Час выбраў нас». І моладзі варта зразумець, што сёння — гэта іх час. Час для таго, каб правялі свае таленты, каб давесці чытачу, калі гаварыць пра маладых літаратараў, што, захоўваючы павагу да традыцый, да гераічнага, няпростага, часам пакутлівага лёсу нашага народа, маладым пісьменнікам трэба рупліва ісці наперад, знаходзіць тры важныя словы, якія будуць абуджаць душы і сэрцы.

Гутарыў Раман СЭРВАЧ

Патаемнасць жыцця ў таямнічасці слоў

Добрыя кнігі — як верныя сябры: прыходзяць аднойчы, але застаюцца на доўга, з імі знаёмца нашы блізкія, яны становяцца часткай сям'і, пасля ў агульнай кампаніі бавяць час з нашымі дзецьмі і ўнукамі. Вось так аднойчы ў маленстве мы адкрываем для сябе кнігі, а потым ідзем па жыцці асобамі, якія працягваюць чытаць, бо разумеюць, што праз кнігі прыходзяць веды пра жыццё. Чаго дзівіцца, што выдавецтва «Аверсэв», якое спецыялізуецца на навучальнай і адукацыйнай літаратуры, робіць серыю «Сучасная беларуская літаратура». Яна распачалася летась у супрацоўніцтве з Саюзам пісьменнікаў Беларусі і скіравана на тое, каб падтрымліваць цікавасць да чытання. Кожная з кніг серыі — а на дадзены момант свет пачынае дзесяць зборнікаў — знаёміць з празаічнымі творами сучаснай Беларусі. Кожная асабліва, таму што мае сваю мэту, і ўважлівы чытач гэта абавязкова адчуе.

Логічнае злучэнне

Здаецца, ідэя была на паверхні, таму што творы, пісанія ў апошнія гады, даюць разуменне пра тое, які ўзровень мае наша празаічная літаратура цяпер, чым яна жыве, якія аўтары ствараюць у краіне. Некаторыя кнігі серыі даюць уяўленне пра развіццё пэўнага жанру ў сучаснай беларускай прозе на пэўным этапе. Ёсць аўтары, якія пішуць па-беларуску, а ёсць рускамоўныя...

Укладальнікам кожнага зборніка выступіў Аляксей Карлюкевіч, размеркаваўшы творы на 12 кніг.

Пачаткам серыі стала кніга «Дараванне»: найлепшае, што створана ў апошнія два дзесяцігоддзі беларускімі пісьменнікамі ў жанры аповесці, на думку ўкладальніка. Адметна не толькі тое, што старт серыі далі аповесці, але і тое, на якую яны тэму: цяпер гэта не зусім «у трэндзе», бо патрабуе ад чытача духоўнай працы, а сённяшні імклівы тэмп, у якім існуе чалавек, не надта спрыяе гэтаму. Таму зразумела падзяка ўкладальніка: «...Выдаўцам — паклон за іх жаданне весці дыялог з чытачом на сучаснай мове, у сістэме сучасных мастацкіх каардынат, не хапаючыся за вечна жывую класіку. Магчыма, такі падыход якраз і паспрыяе вяртанню жанру аповесці ў шырокі кантэкст сучаснага культурнага жыцця...»

Такім чынам, у зборніку прадстаўлены пяць аўтараў — пяць сюжэтаў, кожны так ці інакш звернуты да чалавека з пытаннем: калі, як і якія трахі і рэальнасці мы гатовы дараваць — сабе, блізкім, іншым людзям і, можа быць, нават ворагам? Гэта своеасаблівае даследаванне розных граняў прабачэння: у адносінах маці і сына, мужчыны і жанчыны, людзей, якіх раздзяліла бяда... Гэта і прабачэнне, якое чалавек шукае ў самім сабе. І прабачэнне як пункт адліку ў новых адносінах паміж народамі. Напрыклад, героі пісьменніцы Алены Бравы вяртаюцца да падзей далёкай вайны. Былы салдат вермахта ўспамінае каханую, якую не змог выратаваць, але перад смерцю ён бачыць яе рысы ў беларускай жанчыне... Гэтая аповесць дала назву зборніку, у які ўвайшлі таксама творы Аляся Бадака, Алег Ждана, Андрэя Федарэнкі, Анатоля Бензерука.

Вялікае ў малым

Да жанру апавядання актыўна звярталіся класікі айчынай літаратуры. Гэта запатрабаваны жанр у літаратурнай (і не толькі) перыядыцы. Але ў газет і часопісаў (нават літаратурных) час жыцця нядоўгі. А ёсць апавяданні, у якіх прыгожай мовай створана сапраўднае мастацкае карціна. Такія творы — кароткія, але ёмістыя — запамінаюцца з юнацтва і на ўсё жыццё становяцца прыкладам сапраўднага прыгожага пісьменства. Але каго маем з апавядальнікаў цяпер?.. Зборнік «Душа твая светлая» дае адказ: адзінаццаць аўтараў, адзінаццаць сюжэтаў,

адзінаццаць карцінак... У гэтым зборніку друкуюцца творы Алега Ждана, Анатоля Бутэвіча, Сяргея Белаара, Алены Паповай, Віктара Праўдзіна, Валерыя Казакова, Людмілы Рублеўскай, Сяргея Трахімэнка...

Працягам паглыблення ў малую прозу стануць зборнікі «Размова з люстэркам» і «Інструкцыя па спакушэнні замужніх жанчын». Калі першая кніга дае уяўленне пра жаночую навуку, то другая ўяўляе сабой зборнік мужчынскіх апавяданняў. Такое размежаванне апраўдана, таму што жанчыны і мужчыны адчуваюць па-рознаму, могуць успрымаць інакш адны і тыя ж з'явы

і рэчы, ды і часам на адну і тую ж сітуацыю глядзяць па-рознаму. Назву кнізе «Размова з люстэркам» дало апавяданне Настассі Нарэйка. Але дзесяць аўтараў (Сярод якіх найбольш вядомыя Алена Брова, Алена Стэльмах, Таццяна Дзямідовіч) — дзесяць поглядаў на жыццё, дзесяць адчуванняў і безліч жаночых (і проста чалавечых) перажыванняў. І не толькі каханне і жарсць даюць падставу жанчынам выказацца. Гэта і дараванне грахоў, і асэнсаванне свайго шляху, і думкі пра складаны сучасны свет, дзе шмат народаў вучыцца існаваць у міры, і адчуванне радзімы, і клопат за дзяцей...

І тут могуць узнікнуць пытанні: няўжо ёсць выключна жаночыя тэмы? Ці ж сапраўды мужчыны менш эмацыянальныя, умеюць валодаць сабой у любых сітуацыях і больш спакойна рэагуюць на выклікі жыцця? Кніга «Інструкцыя па спакушэнні замужніх жанчын» — дапаможнік па разуменні мужчынскіх эмоцый праз апавяданні пісьменнікаў. А праз эмоцыі праглядае душа, якая ўмее глыбока перажываць. Нельга сказаць, што гэтая душа нараосхрыст, яна хутчэй крыху прыадкрытая — і не зусім разгаданая. Але кожная чытачка можа ўдакладніць свае меркаванні пра яе паводле апавяданняў Генадзя Аўласенкі, Віктара Шніпа, Навума Гальяровіча, Аляся Кажадуба ды іншых аўтараў...

Гаворачы пра прозу, складана не звярнуць увагу на істотную асаблівасць айчынай літаратуры: яна ствараецца

на дзвюх мовах. І калі ў серыі былі зборнікі, дзе друкаваліся творы на беларускай і рускай мовах, то паступова больш выразна акрэслілася моўная плынь. Напрыклад, у дзевятым зборніку серыі «Голка ў квадраце», што выйшаў нядаўна, змешчаны творы беларускіх літаратараў на рускай мове. Будзе дзіўна пабачыць тут імя Аляся Кажадуба, але яго апавяданні — пад адной вокладкай з творами Алега Ждана-Пушкіна, Веры Зеланко, Анатоля Матвіенкі, Валянціны Драбшэўскай, Сяргея Трахімэнка, апавяданне якога дало назву кнізе.

Казачная рэчаіснасць

Было б дзіўна, калі б у такой серыі пісьменнікі — і мужчыны, і жанчыны — абышлі ўвагай дзяцей. Тым больш што гэтая літаратура вельмі запатрабаваная і сёння развіваецца менавіта з улікам асаблівасцей сталення ў XXI стагоддзі. Але дзеці ёсць дзеці, іх заўсёды вабіць свет вынаходніцтва, прыгод і таямнічасці. Таму пісьменніку патрэбна фантазія, каб прыдумаць не толькі інтрыгоўны сюжэт, але і саміх герояў зрабіць прывабнымі і адмет-

«Лесавік жа помніў усё. Таму чалавек перад ім стаяў не цяперашні. Не імгненны, а чалавек усечасовы і ўсеагульны, ва ўсялякім разе, за ўсё сваё доўгае існаванне лесавік бачыў толькі аднаго чалавека — чалавека, які гаварыў: «Грошы згубіў — нічога не згубіў, здароўе згубіў — палавіну згубіў, розум згубіў — усё згубіў». Вось гэты розум і быў чалавекам». Да містыкі і міфаў звяртаецца і Людміла Рублеўская ў апавесці «Ночы на плябанскіх млынах». У той час як Ганна Навасельцава складае «Міф пра Каханне» і чароўную багіню, якая ведае, чаму нельга крыўдзіць гэтае пачуццё...

Чалавеку часам неабходна стрэсці попл рэчаіснасці і завядзёнка, якая цісне звыкласцю (таму яе ўспрымаем як шэрасць). Бывае, хочацца збегчы ад яе, хоць бы ў думках. Адсюль, магчыма, плённае развіццё жанру фантастыкі ды фэнтэзі. Ва ўступным слове да зборніка «Планета ў падарунак» пазначана: «Шукаючы ў мастацкай літаратуры розных кірункаў «лекі», мы імкнемся заставацца маральна здаровымі, псіхічна ўраўнаважанымі. А фантастыка, так ці інакш, — гэта жанр, што расказвае пра падзеі і герояў, якія парушаюць межы рэальнасці. Чаго ў гэтых творах болей — загадак, на якія магчыма знайсці адказ, ці таямніц, якія ніколі і нікому не разгадаць?.. Перачытаўшы творы новага зборніка, задумваешся над тым, што важнейшае ў жыцці: заставацца ці цягнуцца звыклага свету, які з неверагоднай хуткасцю старэе, альбо рухацца наперад, спрабаваць адольваць новае, непрадказальнае. Усё ж, відаць, прырытэт за новым, няхай сабе і складаным, няпростым — за асэнсаваннем будучыні, асэнсаваннем новага свету, у якім, магчыма, дзевяццаць жыць нам альбо нашым наступнікам». Назва кнігі — паводле апавядання Алены Беланожа — вельмі сімвалічная. Таму што фантазія можа завесці чалавека далёка: у мінулае, пазачасавае, дзе існуюць здані, цені ці істоты тонкага, нябачнага свету альбо наогул тыя, каго мы страцілі, як у творах Раісы Баравіковай, Анатоля Казлова, Генадзя Аўласенкі, Таццяны Сівец, Сяргея Белаара, Аляся Бычкоўскага, Людмілы Рублеўскай, Андрэя Федарэнкі.

Жыццё ж рушыць далей. А гэта значыць, што літаратуры ёсць да чаго прыглядацца, што адлюстроўваць і асэнсоўваць, пра што разважаць і размаўляць з чытачом. Чаму цікава (і важна) чытаць сучасныя творы? Ды таму, што яны бліжэй да нас, яны пра нас і нашы турботы. Таму могуць стаць падтрымкай і супакаеннем у розных жыццёвых сітуацыях, натхненнем на справы, а ад некаторых дзясняў могуць засцерцаць праз чужую мудрасць. Фактычна літаратурны твор — мікрасвет, мадэль жыцця. Паглядзець на яго (як і на розныя сітуацыі) збоку ці з вышнімі досведу іншага чалавека (пісьменніка і яго герояў) — засцерцаць ад неабдуманых крокаў.

Дык для каго гэтыя кнігі? Для дзяцей і падлеткаў, якія вучацца. Але, аднойчы навуччэйшы дзіця чытаць, але настайнікі ці родныя спадзяюцца, што яно будзе працягваць адкрываць для сябе свет кніг. Серыя мае і адметнае афармленне — знаёміць з творами сучасных беларускіх мастакоў, якія змешчаны на вокладках. А гэта вобразы, што патрабуюць разгадкі. Бо кніга — таксама вялікая таямніца: немагчыма загадзя ведаць, чым яна цябе здзівіць.

Ларыса ЦІМОШЫК

Знакавыя рэаліі быцця

Сёння ледзь не галоўная грамадская задача — выхаванне новых пакаленняў у духу патрыятызму. Толькі так можна спадзявацца на далейшае незалежнае існаванне Беларусі: патрыёты краіну абаронаць і прывядуць да росквіту. Для ажыццяўлення гэтай задачы — выхавання моладзі, ды і ўсяго народа, — працуем і мы, педагогі, і ідэолагі, і журналісты, і вучоныя, і пісьменнікі. Усе па-свойму, і, можна спадзявацца, сумесныя намаганні прывядуць да пазітыўнага выніку. Пры гэтым важна бачыць велізарную складанасць задачы.

Адна з праблем, якую мы, магчыма, не заўсёды ўсведамляем, — гэта пераарыентацыя маладых людзей з віртуальнасці ў рэальнасць. Сапраўды, віртуал зацягвае ўсё больш, і ў рэальнасць часам не хочацца вяртацца. Каб такое жаданне ў чалавека з'явілася, неабходна эмацыянальнае ўзрушэнне, выкліканае прыгажосцю навакольнага свету. Фотасесіі, сэлфі — гэта паглыбленне ў квазірэальнасць. Юнакі часта вераць у рознага роду «квазі».

Вяртанне маладых у рэальнае жыццё нярэдка ажыццяўляецца шляхам удзелу іх у розных акцыях — суботніках, пасадцы дрэў. Але гэта спарадычна і не мае істотнага значэння. Больш важна прывучыць дзіця, маладога чалавека да ўдумлівага сузірвання, да разумення каштоўнасці пэўных дэталей (ландшафтаў, архітэктуры), да бачання разнастайнасці прыродных форм, напрыклад, кветак, бытавых рэчаў. У нас у навучальным працэсе не выпрацоўваецца культура сузірвання, увага да навакольнага асяроддзя. А ў выніку дзеці і неназіральныя, а значыць, не валодаюць трывалай памяццю, фантазіяй.

Калі даеш студэнтам практыкаванні на назіранне, яны нязменна здзіўляюцца вельмі многаму ў жыцці, чаго раней не заўважалі, і часта пачынаюць больш уважліва прыглядацца да рэальнасці, а ў выніку любіць прыродныя ландшафты, гарадское асяроддзе, арыгінальныя рэчы.

Прывучаць моладзь да такога роду ўважлівасці дапамагае і мастацкая літаратура. А таксама — для сапраўдных інтэлектуалаў — і навуковыя творы аб напаяўненні прасторы ў літаратуры.

Такой навуковай працай з'яўляецца манаграфія Ж. С. Шаладонавай «Прастора і чалавек: усходнеславянскія літаратурныя праекцыі» (Мінск, Беларуская навука, 2023).

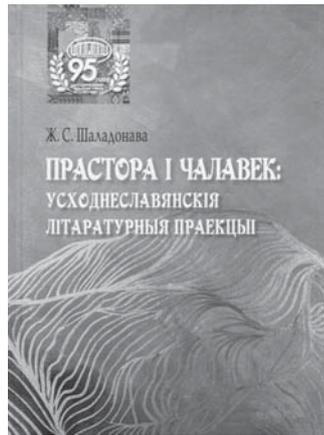
Я разглядаю працу найперш у яе выхаваўчай функцыі, але, несумненна, яна мае важнае навуковае значэнне, уяўляе сабою па сутнасці новае слова ў літаратуразнаўстве.

Шаладонава праз літаратуру вывучае ментальнасць народа, залежна ад прасторы, у якой ён жыве, творачы сваю гісторыю. Больш за тое, даследчыца ўскладняе сваю задачу, параўноўваючы ўсходнеславянскія літаратурныя — беларускую з рускай і ўкраінскай, а значыць, шукае агульнае і адрознае ў светаадчуванні розных нацый. Безумоўна, пераважаюць беларускія творы, а слоўная творчасць суседзяў — у якасці падсветкі.

Прастора — важная філасофская катэгорыя, разам з часам, і адначасова фізічная рэальнасць, унутры якой мы, таксама фізічна, існуем. Кніга Жанны Шаладонавай з'яўляецца трывалай асновай новага напрамку ў гуманітарным дыскурсе — *геапэтыкі*.

У манаграфіі ў параўнальным кантэксце раскрываецца сімвалічная змястоўнасць, канцэптуальна-

сэнсавае глыбіня ключавых вобразаў айчыннага прасторавага космасу, якія характарызуюць яе знакавыя рэаліі народна-нацыянальнага быцця і далучаюцца да сферы мастацкага чалавеказнаўства. У вырашэнні задач мастацкага чалавеказнаўства, спасціжэнні

глыбінных асноў народнай псіхалогіі і ментальна адметных рыс, у літаратуры задзейнічаны ўвесь арсенал выяўленчых сродкаў, сярод якіх найважнейшую ролю адыгрываюць ландшафтныя характарыстыкі. Сувядомыя з нацыянальна-псіхалагічнымі канстантамі, яны ствараюць шырокую гаму сэнсава-святлопадняга раскрыцця ўнутранага свету герояў, дазваляюць больш выразна выявіць і акрэсліць мастацкія стратэгіі творчай рэалізацыі пісьменнікаў.

Па прыведзенай цытаце з увядзенай кнігі відаць, што стыль яе дастаткова складаны. Сапраўды, гэта сур'ёзная, грунтоўная, глыбока аналітычная навуковая праца. Але акрамя тэарэтычных раздзелаў, абавязковых у любой манаграфіі, большая яе частка складаецца са скрупулёзнага разбору мастацкіх твораў у адпаведнасці з заяўленай у тым ці іншым раздзеле тэмай.

Пачынаюцца разборы з тэмы саду. Аўтар лічыць сад найважнейшым прыродна-культурным сімвалам. Больш за тое, на нашу думку, гэта *архетyp* — памяць калектыўнага несвядомага і асабістага несвядомага кожнага чалавека пра рай. Што ён быў, сведчыць міфалогія ўсіх развітых народаў. Некалі Зямля выглядала інакш. Можна ўявіць ва ўсім спрыяльную для развіцця чалавецтва прыродна-кліматyczną абстаноўку (ды нават малы кліматычны оптымум Х—XIII стст.). З іншага боку, стварэнне саду робіць любога чалавека больш духоўным, высакордным, працалюбвым. Аўтар манаграфіі спасылкаецца на класіку — творы Т. Шаўчэнка, Я. Купала, Я. Коласа, М. Багдановіча. Шмат якія яе назіранні вызначаюцца назіраннем. Так, яна бачыць у зборніку М. Багдановіча «Вянок» «сачыненне, арганізаванае па ўзоры саду», у структуры і ў назве фігуральна прыпадобеннага да іх, тоеснае эстэтычным

прынцыпам злучэння элементаў у адзінае закончанае і дасканалое мастацкае цэлае і тым больш адпаведнае вызначальна культурнай, сакральна-асветніцкай скіраванасці.

У далейшым аўтар кнігі разглядае флорасімволіку ў структуры прасторавай вобразнасці (зноў згадваецца М. Багдановіч, А. Пушкін, А. Фет). Заўважу дарэчы, што нашы студэнты-гуманітарыя садовыя кветкі яшчэ больш-менш ведаюць, а лугавыя, лясныя — амаль не (!).

Да найважнейшых праяў прыродна-рэчывага свету, якія даюць чалавеку фізічныя сілы і асалоду, адносяцца ежа і напоі. У гэтым раздзеле канцэнтруецца ўвага на творчасці М. Багдановіча, Я. Пушчы, У. Жылкі, А. Пушкіна, А. Блока. Бясспрэчны шэдэўр у апісанні славянскіх застоўляў — паэма Я. Коласа «Новая зямля».

Топас лесу не раз разглядаўся беларускімі даследчыкамі, у тым ліку аўтарам дадзенай рэцэнзіі. Жанна Шаладонава ўносіць дадатковыя нюансы ў тэму. Так, яна піша: «Дэндралагічныя аб'екты ў шэрагу іншых пейзажных вобразаў-топасаў не толькі ствараюць жывапісны і эмацыянальны фон твораў, але і прадуцыруюць асацыятыўнае поле сэнсаў, якія канкрэтызуюць і паглыбляюць аўтарскую задуму, спрыяюць канцэптуальна-завостранаму перажыванню свету, абзначэнню ў ім духоўных арыентацый». Тут у цэнтры ўвагі — зноў-такі творчасці Я. Коласа, А. Куляшова, А. Міцкевіча. У разглядзе акватычных вобразаў побач з беларускімі творамі ўжо пільная ўвага нададзена і ўкраінскім, адзначаецца: «Ва ўкраінскай літаратурнай традыцыі выразна прадстаўлена, як рачная плынь атаясамліваецца з плынню гістарычнага часу». Асабліва гэта тычыцца вобраза Дняпра. У рускай літаратуры яго апеў найперш М. Гоголь, паходжаннем маларос. А іншыя рэчкі ў беларускай літаратуры звязаны зноў-такі з імем Я. Коласа. Тое ж тычыцца вобраза дарогі.

Глава кнігі «Прастора і соцыум у культурна-цывілізацыйным узамедзненні» прысвечана прасторы дома (Я. Купала, Я. Колас, Т. Шаўчэнка), земляробчым вобразам, полі, ніве (Я. Купала, А. Чэхаў, М. Някрасаў, М. Багдановіч, Я. Колас, І. Навуменка), чыгуны (Я. Лычына, М. Някрасаў, Л. Талстой, Я. Колас, У. Дубоўка), гораду (А. Пушкін, М. Рылскі, М. Багдановіч, Я. Купала, Я. Колас, Я. Пушча і інш.).

Мы згадалі не ўсіх пісьменнікаў, якія названы ў кнізе Жанны Шаладонавай. Ды і яна сканцэнтравалася ўсё ж пераважна на класіках, якія найбольш поўна выяўляюць тэндэнцыю (а súčasнасць зацікава тэхнакратычна і складаная). Увогуле немагчыма сказаць пра ўсё і пра ўсіх: і сама прастора паўстае ў сваёй бясконцай сутнасці, у неабмежаваных магчымасцях прадуцыраваць духоўна-культурныя сэнсы, ды і літаратура славянскіх народаў выключна багатая, шматстайная. Уласна, кожная творчая індывідуальнасць па-свойму вышчэвае родную прастору, яе напаяўненне, яе маральна-этычнае і эстэтычнае вымярэнні. Усё гэта выдатна паказана ў кнізе.

Грунтоўная праца Жанны Шаладонавай, акрамя навуковага значэння, можа шырока выкарыстоўвацца ў вучэбным працэсе, вучыць школьнікаў і студэнтаў бачыць гармонію, прыгажосць у свеце, выяўленыя праз літаратуру.

Таццяна ШАМЯКІНА

Чытацкі дзённік
Навума Гальпяровіча

Ад рэдакцыі:

Сёння мы пачынаем новую аўтарскую рубрыку Навума Гальпяровіча, у якой пісьменнік будзе здыцца з чытачамі сваімі развагамі і думкамі наконт прачытаных кніг.

«Веча славянскіх балад»

Калі я дастаю з паліцы гэтую акуратную, зграбную кнігу з выдатнымі граворамі мастака Міхаіла Басалыгі, згадваю даўнюю гаворку на ганку майго дома з незабыўным Алесем Пісьмянковым. Было ўжо гэта позна вечарам, амаль ноччу, мы доўга не маглі разысціся і пад канец размовы, разважаючы пра нашу паэзію, загаварылі пра Янку Сіпакова, пра яго «Веча славянскіх балад».

Гаварылі з захапленнем, з вялікай павягай да старэйшага за нас майстра.

Менавіта яна, гэтая кніга, нагадала тую гаворку і прымусіла зноў учытацца ў арыгінальныя вершы-балады — нязвыклы, у нечым нават эксперыментатарскі для часу стварэння жанр, які ўзбагаціў традыцыйную паэзію не толькі новымі тэмамі, але і пошукамі ў форме вершаў.

Сіпакоў шырока выкарыстаў у зборніку класічныя формы, такія як санеты, трыялеты, балады і верлібр, і ўвёў у іх элементы гістарычнай прозы і публіцыстыкі. Нездарма адным з першых на кнігу горача адгукнуўся Уладзімір Караткевіч, а неўзабаве аўтар «Веча» стаў лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі.

Гэты зборнік — не лёгкае чытванне. Каб зразумець задуму і змест кожнай балады, трэба шмат прачытаць з гісторыі славянскіх народаў, з нашай беларускай гісторыі.

Напрыклад, радкі пад загалоўкам «Кантрабанда». Беларуская балада XVI стагоддзя. Гэтай «кантрабанды», якую шукала варта, былі кнігі Скарыны:

Ехаў Скарына Францыск
друкаваць свае кнігі дома.
Цілімкілі
Весела
Бомы

Або сербская балада XX стагоддзя «Урок»:

Дзеці, супакойцеся.
Мы правядзём з вамі
Апошні свой урок...
Па-першае, давайце мы
Паўторым
Мінулае. Хто ведае, скажыце мне,
Што значыць радасць, воля, смех, Радзіма?
О, столькі рук —
Засвоілі вы добра
Урок мінулы.
А цяпер давайце
Запішам тэму новага урока...

А ў эпіграфе аўтар тлумачыць, што размова ідзе пра сербскага настаўніка Мілае Паўлавіча і словы, сказаныя дзіцяцям, калі фашысты расстрэльвалі 300 школьнікаў.

Іван Данілавіч Сіпакоў належаў да так званых філалагічнага пакалення дзяцей вайны, добра ведаў яе жахі: бацькоў паэта закатавалі немцы за сувязь з партызанамі.

Гэтую пакаленню не трэба было тлумачыць, якія беды і гора нёс фашызм народам, што азначала нялюдская ідэалогія для простых мірных людзей, з якім настрем іншы ваяваць за свой край воіны і партызаны.

Здавалася б, некаторыя балады ў кнізе ўжо састарэлі. Гэта тычыцца ленынскай тэмы ці тэмы рэвалюцыі. Але напісаныя без лішняга пафасу і фальшывай узнёсласці, яны і сёння выклікаюць цікавасць і маюць права на існаванне.

Увогуле, уражвае глыбокае веданне аўтарам фальклору славянскіх народаў, міфалогіі, гісторыі. Прызнаюся, што некаторыя з балад выклікалі ў мяне жаданне зазірнуць у іншыя кнігі, пацікавіцца нейкімі энцыклапедычнымі звесткамі.

Так сталася, што побач з іншымі сваімі равеснікамі і калегамі па літаратуры пры жыцці Іван Данілавіч не быў настолькі высока ацэнены, як яны. Пра гэта мы таксама ў той памятнай вечар гаварылі з Алесем і вярталіся потым да гэтай тэмы з некаторымі іншымі маімі суразмоўцамі.

І вось гэтая кніжачка, як выказаўся нехта раней, «тамоў таўсцейшых даражэй», не кідаецца ў вочы наведвальнікам кнігарань, нячаста просіць пачытаць яе ў бібліятэчных залах.

Але гэта, на мой погляд, адзін з найважнейшых здабыткаў нашай літаратуры.

І яна заўсёды варта нашай удзячнай увагі.

Татцяна ЦВІРКО

Вечаровае

У пену захаду ружова-залатую
Нырае далягляд, як немаўля.
Стаю ў зачараванні і смакую,
Імгненні, калі спаць ідзе зямля.
Вячэрняя зара п'е цішу звонкую,
І тчэ ядваб малінавы — акрыць
куточак той, што я заву старонкаю
любімаю. І за які баліць
душа мая. Маліцца не стамлюся
за гэты край. За светлы свой народ,
за мовы лёс, за волю Беларусі,
За Бога непрадбачаны прыход.

Барвовы змрок нябёсаў лоб цалуе —
стаю з замілаваннем у вачах.
І бачу: на зямлю маю святую
ляцяць анёлы з зорамі ў руках!

Варыла ноч напой вядзьмарскі:
тры жмені зорак, пяць — расы,
і жменяў восем з лугу красак,
і кошык ягадак лясных.

Сытнула зёлак — пах чароўны,
птушыных трэляў узяла,
адкроіла кавалак поўні,
мядку-бурыштыну наліла.

Памешвала і каштавала:
салодкі надта, нельга піць.
Падушачку ў мяне забрала,
слязьмі каб крыху падсаліць.

Калі ты не побач,
Малюю твой вобраз
Бяссонніцай
Па акне, па столі, па цемры...
Ноч сквапная на фарбы —
Атрымліваецца шэра, невыразна.
І толькі месяц,
Спачуваючы мне,
Высвеціў тваю ўсмешку
На спуджаным сонным люстэрку.

Генрых ТАРАСЕВІЧ

Ну, хто я ўрэшце без цябе —
Мой абярэг, маё натхненне.
Жыццё ў бязматнай барацьбе
І ў выніку — надзей крушэнне.

І што б я ўвогуле рабіў,
Які б сабе абраў напрамак?
На ішчасце лёс мне падарыў
Цябе. Пяшчотны мой світанак.

Не здолеў бы я стаць такім,
Якім цяпер я ёсць, напэўна.

Калі б ты не ўзяла сваім
Мяне ў палон святлом душэўным.

Па белым свеце зручна нам,
Узыйшыся за рукі, крочыць.
Ахоўваць свой каханьня храм
І з тракту торнага не збочыць.

Сыну наконт дабрыні

Імкніся, сыне, людзям быць карысным
І ў звычайных справах ім дапамагай.
Твары дабро няўхільна і наўмысна
І ўдзячнасці зваротнай не чакай.

Дабро звычайна не трывае шуму,
Аб ім усплы не варта гаварыць...
Каб не пададзца раптам злому суму,
Як перастануць за дабро хваліць.

Таму змястоўна, пэўна што, жывецца,
Каму жыццё акрыленым здаецца
І хто шматгранны ў дзейнасці сваёй.

Не бойся, сынку, падзяліцца з іншым
Цяплом душы, што даў Усявышні
І ўзнагародзіў вераю жывой.

У гэтым годзе бойкі сакавік
Прышоў з надвор'ем гошым
без спазнення.

Курлычуць птушкі, сэрца мне хвалююць,
Слязінкі жалю на вачах маіх.
І землякі па птушачках сумуюць,
Бо да вясны не будзе з намі іх.

Мы — людзі. Нам патрэбна ўсё жывое:
Звяры і птушкі, пчолкі, матылькі,
Прывычнае, да болю дарагое,
І ружы, і рамонкі ля ракі.

Усё прыносіць радасць і здзіўленне.
Прырода шчодрая.

І кожны час
Вясной я адчуваю захапленне,
Калі ляціць птушыны клін да нас.

Сумная восень

Так мала сонца,
плача дождж бясконца,
Прыжыўся ля ракі сівы туман.
Я назіраю з болей праз аконца
На кліна развіталы сарафан.

Паснулі апусцелыя палеткі
І птушкі звонкіх песень не пяюць,

Ах, скрыпка, скрыпка

Ах, скрыпка, скрыпка...
Што ж ты так галосіш!
І без цябе крычыць душа мая.
Калі ты спачування майго просіш,
Дык узаемна... Папращу і я.

Ах, скрыпка, скрыпка...
Не, не пераконвай!
Табе прасцей! Па нотах ты жыеш.
А мне піць горыч. Кожны дзень.

Да скону.
Пальніны прысмак з лёсу не сапрэш.

Ах, скрыпка, скрыпка...
Ты вярнуць не ў сілах
Яго «Бывай!» бяздумнае зусім.
Маё «Забудзь!» Пыхлівае...
Не спыніла.
І ўсё чакаю... Колькі лет і зім.

Ах, скрыпка, скрыпка...
Як табе ўдаецца
Пераўвасобиць у надзею плач?
Упартае ты на шматкі рвеці сэрца.
І ўсё ж... Пасее веру ў ім скрыпач.

Плата

Жыццё заплаціць спаўна
За думкі, жадаанні, дзеянні...
Дарога ва ўсіх адна.
Па-рознаму кожны ідзе яе.

Па графіку, як хуткасны цягнік,
Прынёс ён у краіну пацяпленне.

І вось наўкола чутны дружны смех —
З бацькамі разам веселяцца дзеці.
Ім, пэўна, надакучыў волкі снег,
А думкамі яны даўно ўжо ў леце.

Гуляйце дзеткі, не губляйце час,
Няхай спрыяльным будзе ён для вас,
Бо, сапраўды,
міне дзяцінства хутка.

Ну а пакуль што цешыцца вясной,
Плануйце дзённы распарадак свой,
Каб не прапала марна і мінутка.

Салавату Юлаеву

Самаадданы мужны Салават,
Славуці сын башкірскага народа!
Ты люду беларускаму, як брат, —
Мы ўсе, як ты,
паплечнікі свабоды.

Таксама нас яднае з даўніх лет
З табой адна істотная прыкмета.
Ты і ў пазні накінуў след,
А Беларусь — вядомы край паэтаў.

Паэт і воін. Велічны акын,
Ты здолеў скінуць рабскія аковы.

На лузе адцвілі красуні кветкі,
І толькі зрынікі ў лясцы ідуць.

Чаму ты, восень, сумная такая?
Мне так перадаецца твой настрой...
Пануры дзень зноў думкі навявае,
Што і зіма жыцця не за гарой.

Чакаю вясну

Я чакаю вясну, як ніколі раней не чакала,
Пасля шэрых кароткіх дзянькоў
і настрою няма.

Студзень з лютым прайшлі,
А зімовага ўсё ж не хапала,
Бо без снегу, марозу,
Наогул, зіма — не зіма.

Паратунак — вясна...
Я даўно ўжо сумую па сонцы,
Па квітнеючых белых садах,
Па зялёнай траве.
Будуць птушкі спяваць
Свае звонкія песні бясконца,
Будуць светлыя мары
Кружыць у маёй галаве.

Заплаціць спаўна жыццё
За ўбачанае і за пачутае.
Пасцэле пад бок асіць
Або ў пярэнь закутае.

Жыццё заплаціць спаўна
Якой — не ўгадаеш — валютаю.
За ічырасць налье віна.
За зайздрасць — віна... з атрутаю.

Белапенна-чаромхавы рай,
Дзе ў калысках гайдаюцца зоры,
Гэта край мой!

Дзівосны мой край —
Неба сінь! І смарагду прасторы!

Першы промнік-гарэза паўзе —
Пажаданні на лісціках піша.
Край мой мілы!

Вітай новы дзень,
Які тчэ мілагучная ціша.

Сустракаю я дзён веснаход.
П'ю святую ваду з асалодай.
І шапчу: «Беражы мой народ,
Усявышні! І сёння... І заўсёды!»

Я раней і ўявіць не магла,
Што вось тут, пад сівелай бярозай,
Буду думаць:

«Абы не вайна!..»
Край мой мірны! Даруй мне за сльзы!

Цябе чытач у большасці краін
З твайг чытае ў перакладзе мовы.

Нягледзячы на твой кароткі век,
Ты стаў народным нацыі кумірам
І, як геройскі ў бітвах чалавек, —
Башкірскім эпосам Урал-батыра.

...У кожнае асобы ўласны лёс,
І ўрэшце ён на справах справядлівы.
На герб цябе народ адданы ўнёс,
Які цяпер свабодны і ішчаслівы.

Радзінны кут

Як добра на радзіме пабываць
І паглядзець на любыя мясціны,
Пасля каб зноў узнёслася прыдбаць.
(А можна ўрэшце проста без прычыны.)

І штосьці ўслед здарэцца з душой —
Яна на ўсё іначай рэагуе.
І ў думках жыватворны супакой
Пры вырашэнні пільных спраў пануе.

Радзінны кут... Яго нябачны ўплыў
На створаны ў дзяцінстве наратыў
Мне і цяпер наўздзіў дапамагае.

Жыццё ўяўляеш некалькі прасцей,
Як вернешся расчулены з гасцей,
Дзе кожны для цябе дабра жадае.

Людміла ШАЎЧЭНКА

Птушыны клін

Жураўлікі ў нябёсах пралятаюць.
Спяшаюцца на поўдзень, за кардон,
Ды песню развіталыню спяваюць
Самотную, цяжкую, нібы стоэн.

Курлычуць птушкі, сэрца мне хвалююць,
Слязінкі жалю на вачах маіх.
І землякі па птушачках сумуюць,
Бо да вясны не будзе з намі іх.

Мы — людзі. Нам патрэбна ўсё жывое:
Звяры і птушкі, пчолкі, матылькі,
Прывычнае, да болю дарагое,
І ружы, і рамонкі ля ракі.

Усё прыносіць радасць і здзіўленне.
Прырода шчодрая.

І кожны час
Вясной я адчуваю захапленне,
Калі ляціць птушыны клін да нас.

Сумная восень

Так мала сонца,
плача дождж бясконца,
Прыжыўся ля ракі сівы туман.
Я назіраю з болей праз аконца
На кліна развіталы сарафан.

Паснулі апусцелыя палеткі
І птушкі звонкіх песень не пяюць,

Прычкаю вясну,
І адступяць бяда і самота,
Зорка ішчасця ў нябёсах
Зазяе над роднай зямлёй.
Сакавік ля дзвярэй.
Ах, якая ж цяпер асалода
Зноў душою і сэрцам
Стаць сонечнай і маладой!

Беларускай старонцы

Колькі вершаў табе прысвяціла!
Колькі слоў для цябе зберагла!
І любоў, і натхненне, і сілы
Безаглядна табе аддала.

Край адзіны, знаёмы да болю.
Тут вясёлай, ішчаслівай жыла.
І істотай,
і сэрцам з табой,
Я душой да цябе прырасла.

Ты каханнем і лёсам мне стала,
Беларуская старана.
Прыгалабула, зачаравала,
Бо Радзіма, як маці, адна.

Зінаіда ДУДЗЮК

Бязвоблачнае неба, палінялае за лета, пяшчотна схілялася над сядам, чаравала чысцінёй і цяплом, якое здараецца перад асеннімі халадамі. Хоць манастырскія сцены і абмяжоўвалі лапкі блакіту, але і гэтай прасторы было дастаткова манаху Готшалку, каб пацешыць душу. Здавалася, усяго на нейкі момант ён спыніўся, узіраючыся ў вышыню, але брат Данакт ужо тузануў яго за плячо, паказваючы з усмешкаю рукою ўгору, маўляў, годзе выбіраць лепшую галіну, лезь ды патрасі добра яблыню, бо да вясенні не справіміся з працаю. Манахам-дамініканцам не дазвалялася размаўляць, яны перакідваліся пэўнымі жэстамі, можна было скласці цэлы слоўнік гэтых рухаў рукамі, галавой, вачамі. Чым бы яны ні займаліся, скрозь панавала цішыня, нават перапачыкі тэкстаў стараліся меней шаргаець пергаментам і не шкрабаць пэрамі, каб не парушыць цішыню, дзе пануе дух божы. Але пры агульнай іхняй маўкліваці знаходзіліся сярод браці такія балбатуны, якіх трэба яшчэ пашукаць на белым свеце. Якраз адзін з такіх быў брат Данакт, які цяпер весела шчэрэў зубы, збіраючы яблыкі ў мех, ды падахваючы і падганяў Готшалка, бо сам, па ўсім было відаць, баяўся вышыні. «Мабыць, асцерагаецца заўчасна на неба трапіць, — падумаў Готшалк, спрытна ўзлазчы на дрэва. — Гэтыя саксы звыклі поўзаць па балоце, не тое што мы, рарогі, дзеці вогненнага сокала, заўсёды душою гаворым з неба». Але тут жа схамянуўся, што зноў павяла яго паміж да спрадвечнай веры продкаў, а гэта грэх, бо ён з'яўляецца шчырым хрысціянінам.

Готшалк страсянуў дрэва без папярэджання, яблыкі нечакана абрушыліся на Данакта, той адбег, затуючыся галаву рукамі, калі спыніўся, пагрозна патрос кулаком. Готшалк пакорна склаў рукі на грудзях, маўляў, каюся і прашую прабачэння. Пакуль унізе Данакт збіраў плады, Готшалк ускараскаўся на самы верх, адкуль была добра відаць пустэча за манастырскімі сценамі, ліловая ад верасу, які спорна цвіў гэтаю парою. Некалі тут быў лес, але высеклі яго на дрывы здыбчычкі солі, якую выпарвалі на вялізных патэльнях. Праўда, пры манастыры займаліся гэтаю справаю ў асноўным канверсы, нанятыя на працу з ліку цывільных людзей. Для манахаў галоўнымі абавязкамі было маліцца, дапамагаць бедным і хворым, сцвяжаюць пакутнікаў. Готшалк міжволі зірнуў на поўнач, там была яго радзіма — Велягарт, Вялесавы гарадзішча, сэрца зашчыніла ад згадкі. За ўсё лета не прыйшоў адтуль ніякае весткі, быццам бацька, князь Прыбыгнэў, забыўся пра існаванне сына. Там ужо мёд борнічкі сабралі, садвунію і гародніну розную вырастцілі, рыбы насалілі, грыбоў насущылі, а ніякага пацанку не прывезлі. Гэтая акалічнасць непакоіла Готшалка і прымужала ўяўляць, што жа магло здарыцца, калі нават узмыку па бездарожжы прывозілі яго дружнынікі перадачы з дому, а летам ніяк не збіраўца. Няўжо ўсё так заняты справаю? А мо вайна пачалася, а сюды ў манастыр някія весткі не даходзяць?

¹ Цалкам твор можна будзе прачытаць у №9-12 часопіса «Малодосць» за 2024 год.

Кошт волі

Урывак з рамана¹

Між тым брат Данакт ужо напачаў мех і пастукаў па яблыні, патрабуючы дзеяння ад Готшалка, які схамянуўся і пачаў трэсці дрэва так апантана, што галіна пад ім абламалася. Але ён не зваліўся на дол, затрымаўся, пры гэтым разадраў аб стары сучок руку ад далоні да локця, саскочыў з дрэва, заціскаючы рану, з якой сачылася кроў. Данакт схпіўся за галаву і паказаў жэстамі, што Готшалку трэба тэрмінова да лекара, каб якая зараза не прычпілася, а ён сам завершыць працу. Готшалк і не ўпарціўся, трэба было тэрмінова перавязць рану якою латкаю. Спачатку скіраваўся да шпітала, але перадумаў і пайшоў на кухню да брата Хрыксонфа, не хацеў, каб пра гэтую драпіну ведала шмат людзей, а яшчэ больш не жадаў бацьці сябе сярод хворых. За хваробу трэба было праціць прабачэння ў Бога, абата і братоў, вельмі брыдка вымольваць дараванне за грэх хваробы. Іншы раз Готшалку яго жыццё сярод манахаў здавалася пустой недарэчнасцю, быццам не ён, княжацкі сын, а нейкі іншы чалавек марнуе тут свае гады па прыхамацці бацькі, які дамогся, каб менавіта тут яго нашчадак набіраўся навукі і розуму, маўляў, гэта спатрэбіцца яму ў жыцці, каб ведаць, як і чым перамагаць ворагаў. Часам прыходзіла ў галаву крамольная думка: «Ці не баўся бацька, што яго паўналетні сын раптам жадае захапіць прастол. Шмат помніць гісторыя такіх выпадкаў, калі дзеці зганялі з тронаў сваіх бацькоў, каб уладарыць самім». А з другога боку, жывучы тут, здавалася, у поўнай ізаліцы ад свету, шмат зразумеў і адкрыў Готшалк для сябе. Напрыклад, тое, што чужыныя усё перааробляюць на свой лад: раку Лабу называюць Эльбай, Одру — Одрэрам, славян рарогаў — абадрытамі. Нават пасля хрышчэння яго славянскае імя Готслаў замянілі на такое ж, якое меў абат, Готшалк, маўляў, жыві і ганарыся вялікаю ласкаю твайго начальніка. Горад Лянобург, дзе знаходзіўся манастыр, называўся раней Глінін і жылі тут славяне гліняне. Яны, дарэчы, і цяпер тут жывуць, толькі іхняя зямля цяпер належыць саксам, якім трэба плаціць падаткі. Гліняне спавядаюць сваю спрадвечную веру, што дасталася ад продкаў, хоць і заклікаюць іх хрысціянскія святары ды свецкія ўладары прыняць новую веру на незнаёмым мове, латыні, якую тубільцы не ведаюць і не разумеюць, а таму і маліцца на ёй не могуць. Безумоўна, Готшалк засвойвае веды, чытае святыя кнігі, спявае псалмы з братамі манахамі, але і тая першародная вера, што дасталася ад прашчурцаў, не пакідае яго душу, умее ён усміхацца сонцу, радавацца дажджу, па колеры і форме аблокаў можа вызначыць надвор'е на найбліжэйшы час. Усё ў прыродзе знітавана і дасканалая ўладкавана, а сцены храмаў аддзяляюць чалавека ад навакольнага свету, быццам хочучы, каб ён застаўся сам-насам з Богам.

Хрыксонф, няўклудны, з абвіслым чоравым, з тоўстымі рукамі, густа парослым рыжаю поўсцю, на кухні быў заняты звычайна справаю: наразаў хлеб да вясенні. На падносах былі ўжо яблыкі і грушы, налітае ў гладышкі віно. Ён не заўважаў Готшалка, таму здрыгануўся ад нечаканасці, калі хлопцаў крануў яго за плячо. Стары манах убачыў параненую руку, замітусіўся, дастаў з судніка пляшачку з карычневай вадкасцю і заліў у рану. Готшалк заенчыў і заскакаў, трасучы параненую рукою, каб супакоіць боль. Хрыксонф прыклаў палец да вуснаў, паказваючы, што трэба маўчаць, і ўзяўся перавязваць рану палатняным

ручніком, але хлопец працягваў скавытаць. Нарэшце справа была скончана, брат наліў Готшалку кубак віна, дадаў туды нейкага зеля яшчэ з адной пляшачкі і загадаў выпіць неадкладна. Пасля лекаў боль патроху пачаў сунімацца. Хрыксонф задаволена ўсміхнуўся і раптам, быццам нешта згадаў, тычнучы чырвоным тоўстым пальцам сабе ў лоб і паказаў на дзве торбы, на якіх былі вышыты галовы Вялеса. Готшалк здагадаўся: нарэшце прыйшла перадача з дому. Узрадаваўся і паказаў жэстам кухару: маўляў, распакоўвай, бачыш, у мяне рука баліць. Пакуль брат Хрыксонф даставаў карэц з мёдам, торбачкі з таранкаю, засушаным сырар і іншымі прысмакамі, Готшалк схпіў пакунак з бялізнаю, перавязаны вышытым ручнічком, паказаў жэстам, што толькі гэта ён возьме сабе, а харчы застаюцца браці, зрэшты, так было прынята, аднак заўсёды кухар літасціва дазваляў пачаставацца чым-небудзь з перадачы, што давала магчымасць маладым манахам успомніць родны дом і сямейнікаў, хоць разумеў, што іншы раз гэта давала тугі язуму душам.

Сам Хрыксонф адчуваў сябе тут добра, быў ён у тым узросце, калі людзі дажываюць, пакуль яшчэ маючы моц, каб працаваць на кухні, з памагатымі гатаваць стравы. Але апошнім часам сталі баліць ногі, усё часцей прысаджваўся адпачыць і прадчуваў, што настане такая праца, калі ў горшым выпадку апынецца ён у шпіталі, а ў лепшым — будзе чакаць адыходу да Бога самотна ў келлі. Прышоў ён сюды ў маладосці, ратуючыся ад голаду і чумы, якая знішчыла яго родных, ды так і застаўся на усё жыццё, не ўяўляючы яго лепшым. Не галадае, не мерзне, на кухні заўсёды можна сагрэцца у той час, як у дарміторыі, дзе вялікім гуртам начуюць манахі, ніякага ацяплення не прадугледжваецца, уся надзея на саламяны сеннік, суконную коўду ды ўласнае адзенне, бо спяць яны не распранаючыся, каб у любы момант па тулу са званіцы падняцца і паспяшацца выконваць загад абата ці прыора. Цяпер ён даставаў з торбаў харчы, прывезеныя Готшалку, і цмокаў языком ад захаплення. Для яго адзіным задавальненнем на гэтым свеце было смачна паесці і добра выпсацца. Ад старасці ён мог раптам, стоячы, заснуць у час ютрані, вясенні ці ўсяночнай малітвы, а якраз штоночы, калі ўсе людзі спачываюць, і належала манахам асабіста шчыра маліцца, тады быццам адкрываюцца дзверы да Бога, і ён найлепш чую просьбы вернікаў. Хрыксонф унчуваў сябе за такую недаравальную слабасць, але нічога не мог зрабіць са сваім старым і тлустым целам, яго не надта жадала падпарадкавацца яму.

Готшалк махнуў рукою на развітанне, паспешліва пакідаючы старога брата ў замілаваным настроі: няхай пацешыцца і пацастуецца, а самому трэба было зашыцца ў глухі куток, каб распакаваць бялізну і пачытаць, што вышыта на ручнічку. Звычайна такім прыхаваным чынам даносіліся навіны з дому: паміж узорами з пеўнікамі, конікамі ды дзіўнымі кветкамі раскідала руны служанка Хвалёна, вельмі здатная да навукі. Была яна сіратой, выхоўвалася пры капішчы Славаміра, але за веданне рунаў узяў яе князь у гарадзішча, дзе яна па яго даручэнні ліставалася з рознымі важнымі асобамі. Хлопец патупаў у сад, дзе павінен быў працаваць да вясенні, аднак не пайшоў шукаць напарніка Данакта, а зашыўся ў душынае кустоўе між перэчак і шышыны, сеў на траву, нецярпліва разгарнуў ручнічок. З жахам

прачытаў два сказы, напісаныя Хвалёнай: «Твой бацька, князь Прыбыгнэў, забыты саксам. Цяпер рарогамі кіруе палабскі князь Рацібор». Спачатку не даў веры гэтаму паведамленню, некалькі разоў прабег вачыма тэкст. Калі нарэшце да канца ўсвядоміў бяду, якая звалілася на яго, ажно застагнаў ад болу і гневу. Яго бацьку, хрысціяніна, які нават імя памяняў пры хрышчэнні і цяпер саксамі і германцамі іменаваўся не інакш, як Уда, забіў хрысціянін-сакс! Дзеля чаго Готшалк змарнаваў пяццацца гадоў жыцця, седзячы ў манастыры, як у турме, калі няма справядлівасці на свеце? Ніякі Хрыстос не прынёс праўду на зямлю! Ці гэта не кара Вялеса за адступленне ад веры і звычайу продкаў? Ён адчуў, што сэрца яго калоціцца так моцна, быццам ён доўга бег і нарэшце спыніўся на скрыжаванні, вырашаючы, куды яму кінуцца далей, што рабіць? Позірк уперся ў манастырскую сцяну, яна акаляла свет, звузіла да мізэрнасці стасункі з роднымі, яе трэба было пераадолець не гвалтам, а спакойна, каб нішто не змагло перашкодзіць здзейсніць намеры. Паступова прыходзіла рашэнне: ён больш не жадае называцца Готшалкам, адмаўляецца ад хрысціянскай веры, вяртае сабе сваё сапраўднае імя Готслаў, дадзенае ад нараджэння. Цяпер ён — не проста княжыч, а спадчынік князя Прыбыгнэва, князь Готслаў, няхай і без уладанняў, якія часова прывысоў нейкі прыблудны Рацібор. Готшалк падняўся, зірнуў на сонца, якое ўжо хілілася да захаду, запахав Хвалёнін ручнічком за пазуху, няспешна, стрымліваючы сябе, пайшоў да брамы, уважліва азіраючы двор, быццам хацеў папярэдзіць услякую акалічнасць, якая магла б зашкодзіць здзейсніцца яго задуме. Навокал было пуста, усе манахі займаліся да вясенні даручанай справай. Готшалк падышоў да брата-браманіка, паказаў жмут бялізны, атрыманай з дому, і жэстамі растлумачыў, што хоча аддаць гэтыя рэчы жабракам, якія па той бок сцяны заўсёды чакалі услякай міласціны ад насельніцкай манастыра, былі рады ежы і адзенню. Сустрэкаліся сярод жабракоў людзі хворыя, якія прасіліся ў шпіталь, і падарожнікі ў пошуках прытулку, каб пераначаваць. Сэрца калацілася, здавалася, што рукі здрадлива дрыжаць, таму ён моцна прыціснуў да грудзей свой пакунак. Манах згодна махнуў рукою, маўляў, праходзь, і прачыні брамку. Готслаў праслінуў праз яе, аддаў некаму, не глядзячы ў твар, бялізну. Жабракі пачалі валтузіцца, дзелячы паддачку. А сам тым часам падбегам рушыў з насыпу да ракі. Скінуў на зямлю з плячэй лёгкі карычневы плашч з каўнаром (няхай думаюць, што патануў) і ступіў у ваду. Калі халодныя хвалі абхпілі яго цела, раптам супакоіўся, нырнуў і, пакуль хапіла паветра, заставаўся пад вадою. Нарэшце з'явіўся на паверхні і хутка паплыў да другога берага, параслага лазою. Недзе тут пад вадою хавалася вольная рыба, якая не ведала ні каралёў, ні герцагаў, ні абатаў. Яна магла жыць да глыбокай старасці, калі па ўласнай дурноце не трапляла ў пашчу шчупака ці на кручок рыбака. Людзі ж разумныя прыдумалі сотні спосабаў, каб занявольці сабе падобных хітраасцю ці сілаю зброі. Што ж, Готслаў не горшы і не лепшы, пойдзе тым жа шляхам... Думкі мітусіліся ў галаве княжыча. Вядома, пасля Перуновага дня нельга купацца, але не дзеля задавальнення кінуўся ў раку, такі шлях выпаў яму да жаданай волі.

Знічкі

Усёлетнім «ЛіМе» № 6 ад 9 лютага быў апублікаваны артыкул аўтара гэтых радкоў «Пад пытаннем». Таворка ішла пра імаверны здымак сям'і пісьменніка Ядвігіна Ш. (Антона Лявіцкага, 1869—1922), а каардынаты роспуску звязаны з Беларускім дзяржаўным архівам-музеям літаратуры і мастацтва, фондам старадрукаваных выданняў і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі.

Зварот да іншых крыніц дазволіў актуалізаваць некаторыя эпізоды з жыцця пісьмаў блізкіх аднаго з пачынальнікаў нацыянальнай прозы. У 2014 годзе на захаванне ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы быў прыняты арыгінальны здымак Люцыі Гнатоўскай (1874—1945), будучай жонкі Антона Лявіцкага, які, на нашу думку, можна датаваць пачаткам 1890-х гг. (ДЛМЯнк: КП 24518).

Аскепкі помнага

На старонках часопіса «Маладосць» (2024, № 3) мы мелі магчымасць апублікаваць шэраг выяўленых матэрыялаў адносна біяграфіі Ванды Лявіцкай (Лёсік), дачкі Антона і Люцыі, — пісьменніцы, мемуарысткі, актывісткі нацыянальнага руху пачатку XX ст. Пры гэтым закранутую тэму анік нельга назваць вычарпанай.

На досвітку 1920-х гг. імя Люцыі Лявіцкай мела шанс узвесці на небасхіле асабліва шанаваных і вартых. Словы Палаты Бадуновай маглі спрадзіцца: «...такіх, як жонка Ядвігіна Ш., ніколі не забудзе ўдзячны наш народ». Пра гэта чытаем у літаратурна-навуковым вестніку Інстытута беларускай культуры «Адраджэнне» (Мінск, 1922; сшытак 1), дзе ў рубрыцы «Пасмертныя ўспаміны» змешчаны допісы, прысвечаныя нядаўна спачылым дзеячам беларускай культуры — пісьменіку Ядвігіну Ш. і палітыку Алесю Бурбіску.

Ванда Лёсік, 1955 г.

З фотоду ЦНБ НАН Беларусі.

Едучы на фурманцы з Мінска ў Карпілаўку, Ядвігін Ш. выказваў шаноўнай гасці сваё захапленне прыродай, дзядліўся цяжкімі абставінамі ўпарадкавання ўласнай зямлі, якія моцна падарвалі яго здароўе. З роздумаў і назіранняў П. Бадуновай:

«Цярністы шлях твой, думала я, слухаючы расказ аб цяжкай працы, аб галодным жыцці пісьменніка. Нездарма ж разумеў ты гэтак добра гора народнае і з гэтакай цёплай задуманасцю апісаў яго ў сваёй "Гаротнай".

Вечныя недахваткі зрабілі тое, што малодшыя дзеці пісьменніка засталіся без асветы. А жонка ласкавая, ціхая, як анёл, з чутым сэрцам і развітым розумам кабета, усё жыццё сваё паклала на шэрую плянкую працу, даглядаючы без ядынага папроку свайго вечна занятага беларускай справай і хворага мужа, несучы на сваіх квольных плячоў і ўсю гаспадарку і клопаты аб сям'і.

Добрым прыкладам можа служыць гэта непрыкметная гераіня для тых жанчын, якія адрываюць сваіх мужоў ад беларускай працы дзеля сваіх асабістых выгад. Не ўспомніць іх народ беларускі добрым словам. А такіх, як жонка Ядвігіна Ш., ніколі не забудзе ўдзячны наш народ».

Халоднымі вечамамі гаспадар Карпілаўкі дзядліўся з гасціня ўспамінамі пра Янку Купалу, Змітра Жылуновіча, Цётку. Апошнія тыдні побыту былі азмочаны пагоршаным станам яго здароўя:

«За некалькі дзён да майго ад'езду пісьменнік быў вельмі хворы. І трэба было бачыць, як жонка яго па тры разы ў дзень рабіла яму ванны, цягаючы з надворку вялікія чугуны з гарачай вадой. Яе маленькая, худзенькая хвіргука то з'яўлялася ў хаце, то зноў счвала на дварэ... Гэтак цягнулася многа дзён. Трэба заслужыць такую любоў, каб на працягу многіх гадоў гэтак любілі і даглядалі чалавека. І ўся сям'я жыла і дычала пісьменнікам і дзеля пісьменніка».

Выдавецкі рэгістр

У фокусе ўвагі агляднага артыкула «Газеты і журналы ў Савецкай Беларусі», таксама змешчанага ў «Адраджэнні», падпісанага крыптанімам Я. Л., — газета «Савецкая Беларусь», часопісы «Вольны Сцяг» і «Зоркі». Можна меркаваць, што аўтар — Язэп Лёсік. Паводле біябібліяграфічнага слоўніка

«Беларускія пісьменнікі» (1994, т. 4), у спісе яго публікацый названы гэтак не фігуруе; не значыцца ён і ў «Творах» (1994), «Зборы твораў» (2003), «Выбраныя творы» (2019). Магчыма, наяўнасць у «Адраджэнні» (1922, № 1) артыкула Язэпа Лёсіка «Бітва пад Грунвальдам» у апісанні хронікі Быхаўца, Длугаша, Бельскага і інш.» прадвызначыла падпісанне агляднага допісу крыптанімам.

Так ці інакш, Я. Л. вельмі крытычна паставіўся і да зместавага нападзення выданняў, і да іх ілюстрацыйнага суправаджэння. Не стаў выключэннем дзіцячы часопіс «Зоркі», заснаваны ў пачатку 1921 года пры Народным камісарыяце асветы. Сярод іншага аўтар адзначыў, што ў выданні трапляецца «не адпаведны матар'ял для чытання, як, напрыклад, верш Я. Коласа "Юрка й кот"» (№ 4). Я. Колас — слаўны паэта, як Аляксандр Македонскі — вялікі ваяка, але на што ж крэслы ламаць? Калі Колас напісаў слабенькі верш пра нейкага малаго салапайку, то гэта яшчэ ня значыць, што яго трэба друкаваць у часопісі для дзяцей. На тое і шчука ў моры, каб карсаць не драмаў, — на тое і рэдактар, каб быць рэдактарам».

Асабліваю пікантнасць тэксту надаюць тым аб'ектам разгляду стаў творчы плён пісьменніка крытыка (Якуба Коласа), а таксама яго жонкі: «Найлепшае ўражанне робяць беларускія народныя казкі, апрацоваўныя Вясёлкай і В. Л. Зварачаюць на сабе ўвагу вершы Хмаркі і Н. П., а таксама расказы і вершы М. Грамыкі. Вельмі слабыя вершы і выдуманыя казкі, напісаныя З. Бядулем — Ясакарам».

Вясёлка і В. Л. (дакладней, В. Л.—к) — гэта псеўданім і крыптанім Ванды Лёсік. Народныя казкі ў яе апрацоўцы былі апублікаваны ў часопісе «Зоркі» (1921, № 6; 1922, № 4). Так, з пазнакай «Падала В. Л.—к» у шостым выпуску за 1921 год змешчаны ўзоры народнага эпаса: «Воўк і сабака», «Конь, леў ды воўк», «Мужык і цар». Казачны складнік названага нумара ўзмацняе праязны твор Льва Талстога «Вуж» у перакладзе з рускай мовы Міхайлы Грамыкі.

Часопіс «Зоркі» (1921, № 6).

З фотоду ЦНБ НАН Беларусі (Кнігазбор Цэнтры Глебкі).

З дарожнай кайстры, архіўных збораў

Вельмі мала існуе публікацый, дзе б згадваліся нашчадкі Ядвігіна Ш., таму асабліва каштоўнымі з'яўляюцца роспускі Алеся Жынкіна, асноўныя вынікі якіх апублікаваны на старонках часопіса «Маладосць» (1990, № 11). У г. Армавіры Краснадарскага краю даследчык сустрэўся з сынам Язэпа і Ванды Лёсікаў — Юрыем.

З размоў даведваемся, што фальварак у Карпілаўцы быў адабраны падчас раскулачвання ў 1929 г. Мінскія адрасы Лёсікаў да 1934 года: вуліцы Шпітальная, Даўгабродская, Універсітэцкая. Вельмі цяжкімі для сям'і былі 1930—1934 гг. Ванда,

якая да гэтага займалася дзецмі і літаратурнай працай, паводле слоў Юрыя, «вымушана была ўладкавацца мыць посуд у нейкай далёкай сталюўцы, а ноччу разам са мной разносіла тэлеграмы (я, як старэйшы, ужо працаваў пасля школы на пошце)»; «Наша бабця абпальвала рукі, гатуючы ежу ў печы ў нейкіх бляшанках».

У 1934 г. Ванда разам з маці Люцыяй, дзецмі Юрыем, Алесяй і Люцыяй пераехала ў г. Нікалаеўска на Волзе: «Цяжка было перавучвацца і гаварыць на іншай мове. Каб нам, дзецям, было лягчэй, у сям'і было прынята гаварыць толькі па-руску. Нават нашая бабуня, якая заўсёды раней гаварыла з намі толькі па-польску, цяпер старалася больш па-руску і кнігі прымушала малодшым сёстрам чытаць, каб хутчэй засвоілі вымаўленне».

Наступным пунктам падарожжа А. Жынкіна стаў пасёлак Татарка Шпакоўскага раёна Стаўрапольскага краю. Тут у невялікай хатцы-мазанцы пры школе дажывала свой век дачка Ядвігіна Ш. (памерла 8 снежня 1968 года). Тосця з Мінска сустрэла яе дачка Алеся, названая бацькам у гонар сятра-пісьменніка Алеся Гаруна. Яе згадкі — адметныя жыццёвыя пры рэканструкцыі вуснай гісторыі сям'і. «Матухна», — так звяртаўся да жонкі Язэп Лёсік. «Калі трэба было вырашаць нешта сур'ёзнае, заўсёды гаварыў: "Пойдзем, матухна, пагуляем"». «З бабуняй тата быў заўсёды падкрэслена вельмі. Трэба прызнацца, наша бабця не вельмі прыязна да яго ставілася, была супраць шлюбю і доўга не давала бласлаўлення, бо лічыла, што тата вельмі стары для мамы».

У 1960-х гг. беларускія даследчыкі прасілі Ванду Лёсік падыяцца ўспамінамі, дакументамі пра Ядвігіна Ш., М. Багдановіча, Я. Лёсіка, Я. Коласа. Чарнавікі адказаў засталіся ў Татарцы. Знаёмства з імі дазволіла А. Жынкіну занатаваць наступнае: «Выгаралыя радкі старых лістоў дапамагаюць лепей зразумець унутрыны свет Ванды Антонаўны, яе светапогляд. Яна была вельмі сціплым чалавекам, імкнулася выгадаваць такімі сваіх дзяцей і ўнукаў. Разам з тым гэта быў чалавек з цвёрдым і вылівым характарам...»

Здымкаў засталася небагата: «Мама не любіла фатаграфавання. Акрамя гэтай, што стаіць, захавалася яшчэ 2—3 фотакарткі. Самая апошняя — маленькая картка на дакумент. На вялікі жаль, не захавалася. Камусьці даслалі яе ў Мінск, ды там яна і засталася. Дзякуй богу, хоць копію вярнуў».

Не могуць пакінуць раўнадушным кранальныя словы дачкі пра сыход маці: «Восьмага снежня 68-га мама памёрла. Марозная і снежная тады была зіма. Сама ўсё мяне супакойвала, маўляў, не хвалойся, не плакайся, дачушка, усё добра будзе... А паміраючы, усё рукі працягвала, напэўна, свечку прасіла. Ды я позна ўжо гэта зразумела і дараваць сабе не магу, што апошнія просьбы не выканала... Колькі ўсяго перажыла, а ніводнага сівога валаска, кнігі і лісты без акулараў чытала... Тры дні стаяла ў доме дамавіна, так мама прасіла. А хаваць ішло ўсё сяло. Машыны не хадзілі — суметлы па самыя вокны. Дык людзі добрыя ўсё мяне супакойвалі, маўляў, не хвалойцеся, мы нябожчыцы на руках заняем на пагост... Уся наша сям'я я тады сабралася. А калі хавалі, то ветрык сцішыўся і снег перастаў ісці. Ціха-ціха так стала...»

Ванда Лёсік знайшла свой спачын на высокім пагорку: «А мама так хацела, каб пахавалі яе на радзіме сярод бяззак». Паміж кветак на магіле былі і дасланыя з роднага краю сятраўкай малодшых гадоў — Людвікай Войцік (Зоськай Верас)... А «маленькая картка на дакумент» захоўваецца сёння ў фондзе старадрукаваных выданняў і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі (ЦНБ НАН Беларусі).

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

Люцыя Гнатоўская (Лявіцкая), пачатак 1890-х гг.

З фотоду ДЛМЯнк.

Мемуарныя зацемкі Ванды Лёсік сцісла фіксуюць біяграфію бацькі. Да ліку помных, светлых старонак жыццяпісу адносіцца пачатак працы на ўласнай гаспадарцы: «У 1897 г. А. Лявіцкі з сям'ёй пераехаў на жыццё ў свой хвальварак. Тут ён з замілаваннем займаецца садаўніцтвам: засадзіў вялікі фруктовы сад, абсадыў свой дом ліпамі, кіліямі і рознымі другімі дрэвамі, панасаджаў у садзе алтаны і алеі. Але, побач з гэтым, ён не кідае і літаратурнай працы».

«Купіць зямлю, прыдбаць свой кут...»

У фальварак Карпілаўка, што ў сённяшнім Лагойскім раёне Мінскай вобласці, летам 1918 года гасцявала Палата Бадунова. Яе эмацыянальныя ўспаміны закранулі грамадскую дзейнасць і творчую працу пісьменніка, сямейны побыт: «Родная душа не схілілася і над пасцеляй Ядвігіна Ш. Дачка пісьменніка, Ванда Лёсік, вельмі любімая ім, сама выдатная беларуская дзяўчыка, у свой час, нічога не магла расказаць аб апошніх днёх жыцця нябожчыка, толькі горкія слёзы капіліся з яе вачэй, і гэты сум яе, ёсць сум і наш».

«Тайна веку» і зубы Гітлера

У апошнія дні, калі лёс Германіі ўжо быў вырашаны і заставалася толькі падпісаць акт аб капітуляцыі, у Берліне ўсялякае можна было назіраць. Адымікі пераможцаў з дагэтуль неведомымі ім людзьмі і жаданне сяго-таго выстраліць у паветра, бо пачуццё радасці па-ранейшаму перапаўняла. Былі і іншыя выстралы — тых, хто ніяк не хацеў здавацца. Людзі танцавалі і ад нязменнай радасці плакалі. Як жа інакш, калі такая жаданая Перамога. На гэтым фоне паблізу Рэйхсканцэлярыі часам можна было заўважыць чарнявую жанчыну. Прыцягвала яна не тым, што была па званні лейтэнантам — былі і з больш высокімі званнямі. Чамусьці ў яе руках пастаянна знаходзілася штосьці нахштальт сумкі. Хоць якая розніца, што нагадвала гэтая ноша. Аўтамат за спінай — таксама з'ява звычайная. Але каб нешта цягаць за сабой у гэты час?! Ніхто і здагадацца не мог, што ў гэтай паклажы зубы самага Адольфа Гітлера. Жанчына гэтая, гварды лейтэнант, была не толькі перакладчыцай, але і медыцынскай сястрой, таму ёй, а таксама яшчэ некалькім людзям, загадалі знайсці яго груп, расследаваць абставіны смерці.

Нарадзілася Алена Каган 27 кастрычніка 1919 года ў Гомелі. Бацькі яе былі людзьмі адукаванымі, жылі заможна. Майсей Каган паходзіў з сям'і багатых купцоў. Атрымаў професію юрыста, з'яўляўся старшынёй праўлення Усеўкраінскага банка. Маці, у дзявоцтве Хацрэвіна, была зубным урачом, даводзілася пляменніцай вядомаму савецкаму журналісту Захару Хацрэвіну. Калі сям'я перабралася ў Маскву, Майсей Аляксандравіч займаў кіруючую пасаду ў Дзяржаўбанку. Ды ліхія часы падзьмулі ў яго бок. Выратавала тое, што памяняў месца працы. Толькі, як успамінала Алена Майсееўна, на ўсіх выпадках трымаў спакаваны «трывожны чамадан». Калі яна вярталася позна дахаты, дзверы адчыняў не адразу. З'яўляўся на парозе поўнасю апрануты. На ўсіх выпадках...

Аднак у сям'і гэта ніяк не паўплывала на стаўленне да ўлады. Як і пераважная большасць савецкіх людзей, лічыў Савецкі Саюз самай лепшай краінай ў свеце. Як вядома, гісторыкі даўно ўстанавілі — адна з памылак Гітлера была ў тым, што ён разлічваў: у вайну прыхільнікамі яго стануць тыя, чые сем'і рэпрэсавалі, ці хто сам прайшоў праз лагеры. Не абшлось без калабарантаў, толькі іх было не столькі, на колькі разлічваў. Патрыётамі заставаліся і Каганы.

Перад вайной Алена вучылася ў Літаратурным інстытуце і адначасова ў знакамітым на той час Інстытуце філасофіі, літаратуры і гісторыі. Пачала пісаць прозу. І тут «Вставай страна огромная...». Адраду пайшла працаваць на Другі маскоўскі завод, які змяніў свой профіль. Стаўшы рабочай, вырабляла гільзы для патронаў. Можна было б і задавальніца такой працы. Яна ж, стомленая з непрывычкі, вечарамі наведвала курсы медыцынскіх сясцёр, каб трапіць на фронт. Ды, аказалася, такіх дзяўчат, якія не маюць прафесійнага вопыту, накіроўваюць у тылавыя шпіталі. Але якая пачаўся набор на курсы ваенных перакладчыкаў. Чаму б не стаць ім? Нямецкую мову ведае дасканала. Праўда, з першага разу нічога не атрымалася. Другім разам — лепшым часам. 10 кастрычніка 1941 года яе на курсы ўсё ж залічылі, а праз пяць дзён з іншымі курсанткамі прыпыла на параходзе «Карл Лібкнехт» у Стаўрапаль-на-Волзе. І зноў сустрэлася з пэтам Паўламан Каганам, не толькі сваім добрым знаёмым, але і...

Шмат хто ведае песню «Брыганціна». Напісаная восенню 1937 года, яна павольна яднае рамантыку моладзі тых гадоў з куды больш даўняй, характэрнай для эпохі геаграфічных адкрыццяў:

*Надоело говорить и спорить
И любить усталые глаза...
В флибустерском дальнем синем море
Бригантина поднимает паруса...*

Ды не ўсе здагадваюцца, што аўтар слоў — Павел Коган, а музыку напісаў Георгій Лепскі. Як і пра тое, што гэта адна з першых бардаўскіх песень у Савецкім Саюзе. А яшчэ, што Алена Каган

Фота з сайта yadashem.net.org

Алена Ржэўская, 1942 г.

была жонкай Паўла Давідавіча. З-за сугучнасці іх прозвішчаў — Коган і Каган — сябры называлі Кокаганамі. Праўда, разам яны былі нядоўга. Падобнасць іх і ў тым, што не адразу знайшлі прызнанне ў чытача.

Што Павел Коган таксама вучыцца на курсах ваенных перакладчыкаў, даведлася пасля залічэння на іх. Ведала, што ад нараджэння блізарукі, пад мабілізацыю не трапіў. Але каб ваяваць з гітлераўцамі, вырашыў стаць перакладчыкам. Дачку Вольгу ў ліпені адправілі з яго маці ў Новасібірск. Ды і было шмат пра што пагаварыць: усё ж не чужыя людзі. Не здагадаліся, што гэта апошняя іх сустрэча: 23 верасня 1942 года Павел Коган загінуў у баі пад Новарасійскам. Тады ж для іх пачаліся заняты. Выкладчыкі былі вопытныя, а начальнікам Інстытута перакладчыкаў з'яўляўся палітогенерал Мікалай Біязі.

У лютым 1942 года Алену Каган прызначылі перакладчыцай у штаб 30-й арміі. Першая баявая аперацыя, у якой яна ўдзельнічала, — баі пад Ржэвам у лютым-сакавіку. Пазней даследчыкі Вялікай Айчыннай вайны называць іх «ржэўскай мясарубкай». Перажытае незагойнай ранай засела ў яе сэрцы. Таму, стаўшы пісьменніцай, не магла не звярнуцца да тых падзей. Узяла псеўданім Ржэўская, якім пасля падпісвала ўсе свае творы: «Ржэў — маё імя. Ржэў — мой лёс, мой нязжыты боль». Пасля Ржэва стала перакладчыцай савецкай ваеннай разведкі. Удзельнічала ў баях у Беларусі, Польшчы.

Самы знакаміты перыяд у яе ваеннай біяграфіі настаў, калі яна, ужо гварды лейтэнант Алена Каган, стала перакладчыкам апэратыўнай групы «Смерш» 3-й ударнай арміі, з наступачымі савецкімі войскамі перасекла мяжу Германіі. Гэты момант успрыма-ла так, як гэта было на вуснах тых, хто не сумняваўся: барацьба з гітлераўцамі

падыходзіць да завяршэння: «За Бирнбаумом контрольно-пропускной пункт — КПП. Большая арка — «Здесь была граница Германии»».

Все, кто проезжал в эти дни по Берлинскому шоссе, читали, кроме этой, ещё одну надпись, выведенную кем-то из солдат дёттем на ближайшем от арки полуразрушенном доме, — огромные корявые буквы: «Вот она, проклятая Германия!»

...Пожары, руины — это война вернулась на землю, с которой она сошла».

Перад тымі, хто ўваходзіў у гэтую апэратыўную групу, стаяла задача з задач. Яшчэ невядома, колькі прадоўжацца баі, але ўжо няма сумнення, што Германія будзе разгромлена. Трэба было абавязкова знайсці Гітлера. Няважна: жывога ці мёртвага. Усё адно ініцыятар самай страшнай на планеце вайны не павінен знікнуць бяследна. Пра гэта, як і пра шмат што іншае, галоўная кніга Алены Ржэўскай «Берлин, май 1945». Аднак яна выйшла не адразу. Алена Майсееўна прызнавалася: «...Волей Сталина было запрещено передать огласке, что советскими войсками обнаружен покончивший с собой Гитлер, и этот важный исторический факт был превращен в «тайну века»». Канешне, калі б не было такой забароны, то не з'яўляліся б публікацыі аб тым, што злучыцца ўсіх часоў бачылі дзесьці ў паўднёвай Амерыцы, што нібыта хаваўся ў засакрэчаных бункерах... Антарктыды.

Яго абгарэлыя астанкі 8 мая 1945 года анатаміравалі маёр медыцынскай службы Ганна Маранц — выконваўшая абавязкі галоўнага паталагаанатама 1-га Беларускага фронту. Каб захоўваць іх, сейфа не знайшлі. Тады Ганна Якаўлеўна зубы Гітлера склала ў каробку ці то з-пад парфумы, ці ад танных ювелірных вырабаў — розніцы ніякай, і ўручыла іх Алене Каган. Нават калі б не сказала: «Беражы, як вока», і так было ўсё зразумела. Як страціць гэтую каробку, калі ў ёй знаходзілася стапрацэнтная гарантаннае ідэнтычнасці трупа Гітлера, знойдзенага ў двары Рэйхсканцэлярыі. У адной з рэцэнзій пра гэты эпізод сказана з саркастычнай усмешкай: «В самом страшном кошмаре не могло привидеться фюреру, приложившему столько усилий для истребления евреев, что одна еврейка

будет копаться в его внутренностях и описывать анатомические особенности его трупа, «неаппетитные» подробности вроде отсутствия левого яичка, а другая — таскать коробку с его зубами и досадовать, что они мешают ей отпраздновать капитуляцию Третьего рейха». Але шляхі кнігі «Берлин, май 1945», за напісанне якой узялася ў пастыянае час — гэтаму дапамагала

тое, што пастаянна вяла дзённікі, — аказаліся пакручастымі. Яна прыйшла да чытача толькі ў пачатку так званай адлігі ў 1965 годзе, але з немалымі купюрамі. Поўная версія з'явілася толькі ў 2005 годзе і мела вялікі рэзананс, была перакладзена на шмат моў.

Толькі да цяжкасцей ёй было не прывыкаць. З імі сустрэлася яшчэ тады, калі напісала свае першыя апавяданні. Канешне, пра тое, што добра ведала, прайшоўшы праз пакуты бітвы пад Ржэвам. У якое выдавецтва ні звярталася, атрымлівала адмоўны адказ. Не з-за таго, што бачылі хібы ў мастацкіх адносінах, а ўспрымалі аповед па месце песімістычным. Ход яе творам быў дадзены толькі пасля таго, як быў зменены падыход у адлюстраванні тэмы Вялікай Айчыннай вайны ў творчасці, не ў апошняю чаргу ў мастацкай літаратуры. Праўдзіваць патрабавала ўсебаковага адлюстравання падзей, не абыходзячы і негатыўных бакоў. Шмат чаго з таго, што Алена Ржэўская аддала ў архіў, давалася аднаўляць па памяці. Так, запіс «у меня зубы Гитлера» быў замаскіраваны з-за сакрэтнасці.

Уражвае сваёй сюэтнай насычанасцю, шматлікімі фактамі і кніга «Гербельс. Портрет на фоне дневника». Яна з'явілася пасля таго, як у пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя атрымала доступ да матэрыялаў. Дарэчы, гэтымі творамі маскоўскае выдавецтва «Книжники» распачало выданне Збору твораў Алены Ржэўскай у васьмі тамах. Напісана ж ёю вельмі шмат. Прынамсі, у трэці том увайшла аповесць «От дома до фронта» і «Февраль — кривые дорожки», у якіх апавядае пра навучанне на курсах перакладчыкаў, знаходжанне на фронце пад Ржэвам. Алена Ржэўская з'яўляецца аўтарам і такіх твораў, як «Вороненный жар», «Ближние подступы», «Далекий гул», «Знаки препинания» і іншых.

Што гэта не толькі дакументальная проза, а па-сапраўдному высокамастацкая, сведчаць нават асобныя выпадкі, узятыя з пэўсядзённага ваенна-армейскага жыцця. Як гэты: «Награждали разведчиков.

— Служу Советскому Союзу!
Один и другой — так. А третий — немного постарше, порасторпнее, быстрее, цепкие глаза на побитом оспой лице — добавил решительно, зычно:

— Наша рота крепка, как советская власть, чиста, как слеза Божьей матери. Смерть немецким оккупантам!»

Ці такі, звязаны з допытам «фрица, зеленого в зеленом, всклокоченного, белоголового вражину в сапогах с прикрученными шпагатом рваными голенищами. Фашиста, сатану, Гитлера — веду». Радуецца, што пашанцавала: «разговаривает с военной женщиной. Женщина в таких особых его обстоятельствах — это добрый знак, это знак милосердия, и он надеется, ему сохранят жизнь, а он не зря будет есть русский хлеб в плену, он готов работать и работать, как только немцы уходят. И не австрийка ли вы, фрейлейн, так похожи!

— Нет, не австрийка. Еврейка.

Он замолкает, цепеная; его белая всклокоченная бедная головушка клонится, клонится, словно подставляя себя под расплату. В палатке, где нас двое — он и я, — такая тишина, что слышно, как падает вода из рукомойника, прибитого снаружи к дереву».

Да мірнага жыцця Алена Майсееўна вярнулася ўлетку 1945 года. Была ўзнагароджана ордэнамі Чырвонай Зоркі і Айчыннай вайны II ступені, медалімі «За боевые заслуги» і «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.». Пражыла доўгае жыццё, пайшоўшы ў вечнасць 25 красавіка 2017 года.

Талент, што даецца не кожнаму

Сёлета Беларусь святкуе дзве важныя даты ў айчынным выяўленчым мастацтве: 14 мая споўнілася 155 гадоў з дня нараджэння Якава Кругера, а 5 чэрвеня — 170 гадоў з дня нараджэння Юдэля Пэна. З гэтай нагоды ў дзвюх залах выставачнага корпусу Нацыянальнага мастацкага музея арганізавалі выставку «Ю. Пэн, Я. Кругер. Мастацкія школы Беларусі», мэтай якой — паказаць спадчыну мастакоў і расказаць пра іх педагогічны талент. Абодва ў свой час аднымі з першых заняліся прафесійнай мастацкай адукацыяй моладзі на тэрыторыі сучаснай Беларусі, яны ж — заснавальнікі прыватных школ малюнка і жывапісу ў Віцебску і Мінску.

— Святочны для нашага музея год багаты на юбілейныя даты. Адзначаем дні нараджэння Юдэля Пэна і Якава Кругера. Адкрыццё гэтай выставкі — сапраўды знакавая падзея, — адзначае генеральны дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Ганна Конанавіч. — Гэтыя выдатныя мастакі па праве лічацца заснавальнікамі беларускай прафесійнай мастацкай школы, якая знайшла сваіх паслядоўнікаў. Упэўнена, глядчы атрымаюць асалоду ад знаёмства з экспазіцыяй — прадстаўлены не толькі цудоўныя жывапісы і скульптуры, але і выключная графіка. Творы выкананы максімальна віртуозна.

Адна частка экспазіцыі «Ю. Пэн, Я. Кругер. Мастацкія школы Беларусі» прысвечана творчасці слаўных мастакоў і педагогаў Юдэля Пэна

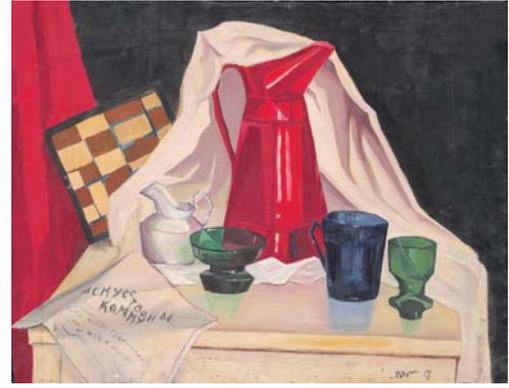
Давід Якерсон «Партрэт старога», 1920-я гг.

і Якава Кругера. Другая прэзентуе творы шэрагу іх знакамітых вучняў: Марка Шагала, Восіпа Цадкіна, Давіда Якерсона, Алены Кабішчэр-Якерсон, Саламона Гершова, Яфіма Раяка, Льва Зевіна, Заіра Азгура, Саламона Юдовіна, Льва Лейтмана, Лазара Рана, Пятра Явіча, Мішэля Кікоіна, Міхася Станюты, Ісака Мільчына ды іншых. Многія з іх трапілі да сваіх майстроў у дзіцячым узросце. Выстаўку складаюць творы са збораў Нацыянальнага мастацкага музея і Віцебскага абласнога краязнаўчага музея. Апошні прапанаваў вельмі рэдкія работы са сваёй калекцыі.

— Юдэль Пэн і Якаў Кругер не толькі цудоўныя мастакі, але і вялікія выкладчыкі, — падкрэслівае загадчык філіяла «Мастацкі музей» Віцебскага абласнога краязнаўчага музея Аляксандр Багацінак. — Імёны іх вучняў ведаюць ва ўсім свеце. Некаторыя з іх і самі сталі заснавальнікамі найвялікшай з'явы ў культуры і мастацтве пачатку XX стагоддзя — Парыжскай школы. Работы самых розных творцаў выдатна ўпісаліся ў экспазіцыю. Яны ўяўляюць сабой культурны здытак, які складана пераацаніць.

Куратарамі выставкі ў Нацыянальным мастацкім музеі выступілі Святлана Кот, загадчык аддзела беларускага мастацтва XX — пачатку XXI стст., і Кацярына Калянкевіч, вядучы навуковы супрацоўнік гэтага аддзела. Плён іх працы высока ацаніла Надзея Усава, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела навукова-асветніцкай работы і маркетынгу, а яшчэ — аўтар шматлікіх публікацый, прысвечаных творчасці Юдэля Пэна, Якава Кругера ды іх вучняў.

— Выстаўка цудоўная. Шмат нечаканага, некаторыя работы ўбачыла ўпершыню, — дзеліцца ўражаннямі Надзея Міхайлаўна. — За тое, што мы сёння бачым многія экспанаты, нельга не выказаць удзячнасць музейшчыкам, перш-наперш музейшчыкам Віцебска, якія ў першыя дні Вялікай Айчыннай вайны здолелі эвакуіраваць шэраг твораў. Так, у маі 1941 года некалькі работ Якава Кругера і Льва Аляпяровіча трапілі на выставку ў карцінную галерэю імя Пэна.

Міхаіл Кунін «Мастацтва камуны», 1919 г.

Гэтая акалічнасць урагавала іх ад знішчэння і вывазу ў Германію — творы Кругера, Пэна і Аляпяровіча былі адпраўлены ў Саратаў. Пазней Алена Васільеўна Аладава, якая ў эвакуацыі працавала ў Саратаўскім мастацкім музеі намеснікам дырэктара па навуковай рабоце, убачыла, што карціны знаходзяцца ў сырых падвалах, і паўплывала на тое, каб яны экспанаваліся на выставцы, прымаркаванай да 25-годдзя БССР у Маскве. Каб іх з гэтай нагоды не адрэстаўрыравалі, зрабіліся б непрыдатныя.

Мастацкую, музейную, гісторыка-культурную каштоўнасць твораў выставкі, што будзе экспанавана да 18 жніўня, здольны ацаніць кожны. Яе канцэпцыя дазваляе скласці ўражанне аб часе, калі стваралі Якаў Кругер і Юдэль Пэн, аб напрамку і падыходах да мастацтва, што панавалі ў даваенны і міжваенны перыяды, і аб тым, як педагогі паўплывалі на сваіх вучняў, якія жылі і працавалі пасля Другой сусветнай. Яны, таленавітыя, рознабаковыя, захопленыя педагогі глядзелі на творчасць, але з удзячнасцю ўспаміналі сваіх першых настаўнікаў. Не кожны педагог можа такім пахваліцца.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Юдэль Пэн «Млын на Віцебсе», канец 1910-х гг.

Якаў Кругер «Брат мастака», 1896 г.

Да прыгажосці і гармоніі

Да 7 ліпеня ў Гомелі ў Карціннай галерэі Г. Х. Вашчанкі можна пазнаёміцца з выставкай «Напішу неба мірным». Экспазіцыю, прымаркаваную да 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, склалі творы з фондаў Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў. Назва праекта, як адзначаюць арганізатары, адлюстроўвае мару мастакоў — салдат Вялікай Айчыннай аб прыгажосці і гармоніі на зямлі без войнаў і кровапраліцця.

На выставцы «Напішу неба мірным» прадстаўлена больш за 40 работ. У гэтых творах мастакі распяваюць пра падзеі вайны альбо апяваюць радасць і спакой мірнага жыцця. Сярод аўтараў — Сцяпан Андруховіч, Барыс Аракчэў, Антон Бархаткоў, Віктар Вярсоцкі, Натан Воранаў, Ісак Давідовіч, Арлен Кашкурэвіч, Хаім Ліўшыц, Павел Масленікаў, Ніна Шчасная, Міхаіл Чэпкі... Кожны з іх у той ці іншай ступені зведаў страты, гора, распач і па-свойму выказаўся аб вайне і яе наступствах. Не заўсёды гэта былі гучныя прамовы, часам у творах мастакоў счытваўся напамін ці згадка пра трагічнае мінулае, як, напрыклад, у Вітольда Бяльніцкага-Бірулі (твор «Зноў расцвіла вясна»

Уладзімір Панцялеў «Жураўліны крык», 1989 г.

1947 года). Аднак сёння пра яго карціны гаворка ісці не будзе, іх няма ў экспазіцыі, аднак хапае іншых вядомых і не вельмі работ — жывапісных, графічных і скульптурных. Так, рэдкая экспануецца камерны пейзаж Іосіфа Белановіча «Першы снег» (1969), мяккі каларыт якога вылучае твор сярод іншых. Мабыць, ніводная работа выставкі не прыносіць столькі супакаення, як гэтая... Падобнай інтанацыі валодае хіба толькі «Марозны дзень» (1991) Паўла Масленікава, хоць тут зусім іншае прасторавае рашэнне. У радаснае лета глядач вяртаючы Антон Бархаткоў з карцінай «Палявыя кветкі» (1987), Іван Дмухайла і яго «Від на Гродна» (1990), Барыс Аракчэў у творы «Раніца на возеры Чарэўскім» (1996)...

Аднак, натуральна, найбольшую ўвагу звяртаюць на сябе сюжэты, прысвечаныя болю і жахам вайны. Ключавыя і, здаецца, добра вядомыя беларусам — «Польмы вайны» (1999) Міхаіла Чэпкі, «Хатынскае поле» (1979—1985) Васіля Шаранговіча, «Радаўніца» з серыі «Партызаны» (1994) Арлена Кашкурэвіча, «Трагедыя

Генрых Бржазоўскі «Язміні», 1970 г.

Наваельні» (1986—1987) Людвіга Асецкага... Надзвычай выразныя творы патрабуюць глыбокага аналізу, жадання выявіць галоўнае і сутнаснае, а яшчэ — спагады да продкаў. Без яе знаёмства з выстаўкамі такога роду бессэнсоўнае.

Дарэчы, дапаўняе экспазіцыю віртуальны праект Нацыяналь-

нага цэнтра сучасных мастацтваў і Таганрогскага мастацкага музея. Ён таксама носіць назву «Напішу неба мірным» і знаёміць са старонкамі біяграфіі мастакоў, а таксама іх твораў, якія захоўваюцца ў зборах НЦСМ і расійскага музея.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

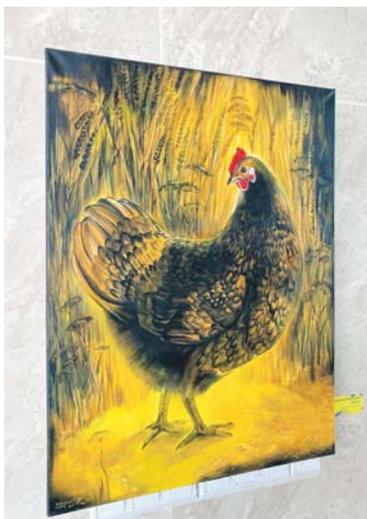
Ва ўладзе паўтонаў

На мінулым тыдні ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылося адкрыццё выстаўкі ў рамках фестывалю мастацтва «Арт-Мінск». Задзейнічаны дзве галерэі галоўнай кніжніцы — «Лабірынт» і «Панарама», прадстаўлена каля 100 работ у традыцыйных і сучасных стылях і творчых манерах.

Ужо сёмы год Нацыянальная бібліятэка ўдзельнічае ў «Арт-Мінску». Як заўсёды, работы для выстаўкі ў яе сценах адбіраліся ў адпаведнасці з асаблівасцямі выставачнай прасторы. Тут не знойдзецца нічога эпатажнага, вычварнага ці мудрагелістага, што складае вялікую частку асноўнага праекта, — для бібліятэкі выбіраюць вытанчаную графіку, спакойны жывапіс, пазбаўленыя невыразных эксперыментаў творы дэкаратыўнага мастацтва. Збольшага гэта пейзажы, партрэты, нацюрморты і абстракцыі.

На фестывалі «Арт-Мінск» у Нацыянальнай бібліятэцы дэманструюцца работы каля 50 прадстаўнікоў розных пакаленняў. Гэта як вядомыя аўтары, так і пачаткоўцы — выпускнікі спецыялізаваных мастацкіх устаноў. Першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў, мастацтвазнаўца Наталія Шаранговіч падчас адкрыцця выстаўкі нагадала, што яна рэспубліканскага значэння:

— Калі мы пройдзем па экспазіцыі, то, вядома, пазнаем шмат мінскіх мастакоў, вядомых графікаў ці жывапісцаў, але тут выстаўляюцца творцы з рэгіёнаў. Выдатна, што яны ўдзельнічаюць. Для нас было надзвычай важна паказаць тут тых мастакоў, чыя работы не ўвайшлі ў экспазіцыю Палаца мастацтва, таму гэта не паўтарэнне, а працяг «Арт-Мінска»,

Вольга Ціханкова «Курыца», 2021 г.

які дазволіць фестывалю жыць на месяц-паўтара даўжэй. Таксама цудоўная атмосфера бібліятэкі прымушае ўглядацца ў дэталі. Калі Палац мастацтва дае велізарную шырыню, знакаваць, велічыню, то тут мы глядзім на дробязі ў графіцы, бачым выдатныя нацюрморты і зусім нечаканыя фантазіяныя алузіі. Гэтая выстаўка прымушае нас разважаць. Напэўна, менавіта гэтым «Арт-Мінск», які мы арганізоўваем у бібліятэцы, адрозніваецца ад «Арт-Мінска» ў вялікім Палацы мастацтва.

Тэматыка выстаўкі таксама адпаведная пляцоўцы, з ухілам у вечныя вобразы і матывы сусветнай літаратуры і не толькі. Напрыклад, дэманструецца некалькі твораў, у якіх асэнсоўваюцца біблейскія сюжэты. Сярод такіх — самастойнае палатно «Хлеб і рыба» (2022)

Міхаіл Шыкаў «Юдзіф», 2024 г.

Аляксандра Чарніцкага, які заўсёды працуе над выразнымі сімвалічнымі работамі і ў сваёй творчасці, можна сказаць, адстойвае хрысціянскія каштоўнасці. Рэлігійнай сімволікай прасякнута таксама палатно «Ціхая мелодыя нябёсаў» (2024) Галіны Івановай, якая разважае пра мяжу паміж зямным і нябесным. Міхаіл Шыкаў прадставіў

Аляксандр Касцючэнка «Крык зязюлі», 2023 г.

карціну «Юдзіф» (2024) — прысвячэнне персанажу старазапаветнай «Кнігі Юдзіф», яўрэйскай удаве, якая выраставала родны горад ад нашэсця асірыйцаў. Вобраз гэты быў надзвычай папулярны на працягу многіх стагоддзяў і, мусіць, не пакідае абывакавымі і сучасных беларускіх мастакоў, якія працягваюць звяртацца да гісторыі, напоўненай не толькі гераізмам — ёй уласціва і эратычная канатацыя.

Прысутнічае на выстаўцы і некалькі казачных сюжэтаў: работы Аляксандра Галенкі з серыі «Казкі на ноч» «Казка 1. Аб багіні цемры» (2024), Алы Шкарадзёнак «Падарожжа» (2017), Наталлі Наўроцкай «Шашачны свет» (2024), Юліі Кляцковай «Прагулка» (2023)... Дарэчы, казкі ў выяўленчым мастацтве не такі ўжо папулярны жанр. У ім працуюць пераважна тыя, хто здольны захаваць грань паміж рэальнасцю і фантазіяй. Адступленне тут дзеля таго, каб засведчыць, што не ва ўсіх з пералічаных аўтараў гэта атрымліваецца. Напрыклад, у першым выпадку эффект казачнасці дасягаецца выключна з дапамогай работы з рознымі матэрыяламі. Увогуле ж, кампазіцыя і змест

работы ідуць не на карысць задуме, хоць, магчыма, канцэптuallyныя пошукі аўтара і мелі на ўвазе спрощанасць і своеасаблівае ўтрыманне. Асаблівае месца ў гэтым рэчывы займаюць тыя творы, дзе казка і чуд — не прадмет адлюстравання, а толькі матывы. Яркі прыклад — акварэлі Уладзіслава Квартальнага «Прыцемкі», «Прыляталі» і «Прыляталі 2» (усе 2023 года), у якіх мастак немудрагелістымі сродкамі прыносіць элементы чужага ў ідэальна шэрую рэальнасць, да таго ж працуе не на прымітыўным кантрасце, а на паўтонах.

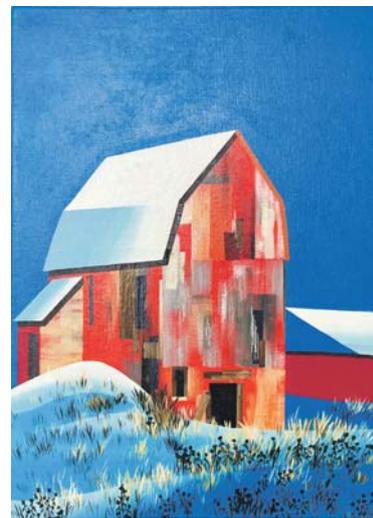
Значнае месца ў экспазіцыі займае пейзаж. Між іншым, сучасны пейзаж часта адрозніваецца ад традыцыйнага, што выклікана пошукам мастакамі новых форм і змяненнем іх светапоглядаў. Сёння жывапісец ці графік не імкнецца адлюстравать прыроду такой, якая яна ёсць. Яго мэта — перадаць сваё стаўленне да той ці іншай тэмы. Дапамагаюць яму колер, кантрас, шматслойнасць... Сапраўды, сучасны пейзаж можа валодаць звыклымі выразнымі абрысамі,

Вольга Данілюк... Многія работы здольны выклікаць шчырае заміланне і ціхі роздум, але асаблівае ўражанне ў гэтай частцы выстаўкі робіць жывапіс Аляксандра Касцючэнка: яго сельскія

Аля Шкарадзёнак «Падарожжа», 2017 г.

пейзажы будуць вакол тэмы яднання чалавека з прыродай, любові да родных мясцін і праостаг вясковага ўкладу жыцця. Прывабляюць і кампазіцыйныя рашэнні, і колеравая палітра, і святло, якое не столькі перадае, колькі стварае Аляксандр Касцючэнка.

Ксенія Кузьмічова-Каменская «Red», 2024 г.

Р. С. Экспазіцыя «Арт-Мінска» ў галерэі «Лабірынт» будзе даступная для прагляду да 7 ліпеня. Дата заканчэння выстаўкі ў галерэі «Панарама» — 25 жніўня.

Між тым на мінулым тыдні «Арт-Мінск» завяршыў сваю работу на асноўнай пляцоўцы — у Палацы мастацтва. Сёння ж у 18.00 у галерэі «Арт-Беларусь» адкрываецца выстаўка пераможцаў «Postscriptum. Арт-Мінск». Арганізатары паведамляюць, што на ёй можна ўбачыць творы Аляксандра Даманава, Аляксандра Некрашэвіча, Алесі Скарабагатай, Фёдара Шурмілёва, Вадзіма Качана, Аляксандра Шапко ды іншых вядомых аўтараў — улюбёнцаў публікі. Усяго прадставяць работы 35 мастакоў, за якіх наведвальнікі фесту галасавалі найбольш актыўна ў намінацыях, згодна з якімі былі ўзнагароджаны аўтары: жывапіс, графіка, скульптура, манументальна-дэкаратыўнае мастацтва, арт-аб'ект, інсталяцыя і фатаграфія.

Юўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Кацярына Паўленка «Любімы Слуцк», 2023 г.

Таццяна Піскун, Таццяна Леановіч, Кацярына Паўленка, Алена Санько, Святлана Назарын-Плотніцкая, Вольга Сечка, Валерый Уладзіміраў, Аля Бараба-

Куды сцежка лёсу вядзе...

Аніса ТАГІРАВА
Рэспубліка Башкартастан
(Расійская Федэрацыя)

Кастры на плытах

Я помню, дзецьмі на высокіх кручах
Сачылі за плытамі дзень пры дні.
І плытагоны на плытах плывучых
Выгуквалі імёны, як агні.

А вечарам у цемры безупынку
Кастры крывёй гарэлі на плытах...
Я бачу нас — на гальцы і суглінку
Гарцуюм на лазовых мы прутах.

І плытагоны ў цішыні вячэрняй
Выгукваюць імёны і плывуць...
То бурныя, то ціхіх цячэнні
То развядуць іх, то ізноў звядуць...

...Прайшлі гады. На верша плыт сумленна
Я паднялася. Дзякуй, шчодры лёс!
Бясонны працы груз і азарэння
На плечы я ўзваліла і ўсур'ез.

Я не адна, вакол мяне іх многа,
Працаўнікоў, а ў іх руках — багры.
Калі ў наветры вечарам трывога —
Яны разводзяць на плытах кастры.

І мы не спім. Між ночы не забыцца,
Бо цемра тоіць тут нямала зла;
То перакат раптоўны забруцца,
То вынырне падводная скала.

О, толькі б сіла гэтая і цяжаренне
Не здрадзілі нам у наступны міг!..
Нястомна я на бурным тут цячэнні
Лукаю спадарожнікаў маіх.

Зялёная яшма

О, яшма невялікая з сямейства
Зялёных яшм Урала — на сталае.
Ты сіціні — і адчуеш чарадзейства,
Што тойца ўзаемнае ў цяпле.

Трымаю я так доўга на далоні,
Калі сумую на зямлі маёй.
Здаецца, позірк мой пажадны тоне
У колерах, што сталіся сям'ёй.

І цялы пояс яшмавы Урала
Прыносіць думку праз маленькі ўзор,
Ды простую — каб я не сумавала,
Вярталася ў свой край зялёных гор.

Як возьмеш у далоні камень мілы —
Ад слёз перад вачамі — паласа.
Ён поўніцца, павер, чароўнай сілай,
Кавалак яшмы, гор маіх краса.

У пене хваль, у вострых ёлках (раны),
Імглы разводах на сівых палях...
А можа, сапраўды, пакуль нязнаны,
Схаваны магнетызм у камянях?

Ці толькі наш Урал не лічыць лішнім
Уладу мець над душами ізноў?
Хто Богу пакланяецца, хто іншым
Кумірам... Я — язычнік камянёў.

І ведаю, што ён мяне цярэліва
Чакаў у светлай далечы між скал.
І як парчовай яшмы пералівы —
Вясновая дарога на Урал!

* * *

Помні, жыццё карацейшае за
трэлі салаўя.

Хасроў Дэхлеві

Калі душа свой шлях зямны закончыць,
Калі дзівосны ход жыцця міне,
Тулпар няхай, свой несучы званочак
Чарноткі, ціха прыйдзе да мяне.

Я нарадзілася, калі гула завая
І трэскалася мерзлая зямля.
І хочацца мне верыць (о, надзея!):
Сыду, як зазяленіцца ралля.

Усё жыццё я кветкі абдымала.
Сыходзячы, хачу яшчэ трымаць.
Хай птушкі заліваюцца таксама,
Калі мяне збяруцца праваджаць.

Прымі мяне пад песні без падману
Ў свае абдымкі, мілы Селтэрбей.
Я некалі бярозай белай стану
І хусткай людзям узмахну вышэй.

Сябры мае, пудоваю тугою
Не буду ваши душы долу гнуць.
Запомніце, вяселькаю другою
Я стану — ваши слёзы прамакнуць.

Я не хачу ўспамінам быць няшчасным,
Хай будзе светлы сум ваш уладар.
Запомніце, я стану сонцам ясным,
Каб усміхнуцца вам праз коўдру хмар.

* * *

Хто пасмее сказаць, што сагнула
Пад вятрамі мяне? Ды дарма.
Не сагнула.
Я песню вярнула,
А каханню, як шкода, няма.

Хто пасмее сказаць: адступала
Прад бядою? Агонь зачыніў.
Не адступіла —
Не адступала.
Я да мэты заўжды праставала,
Праз агонь я ішла напарыву...

Хто пасмее сказаць, што завялі
Нашы кветкі? Бог мой, барані!
Не завялі,
Ярчэйшымі сталі,
Я дажджамі сьвіла з вышынні...

Хто пасмее сказаць: зазубілі
Злыя людзі каханне ізноў?
Не змаглі.
І ў ззянні, і ў сіле
Мой набытак, і плоць тут, і кроў!

З башкірскай.
Пераклад Настассі НАРЭЙКІ

Наталля ХАРЛАМП'ЕВА
Рэспубліка Саха
(Расійская Федэрацыя)

* * *

Мой дзед аланхасутам¹ быў,
Усё ў ім накліканню аддавалася.
Спялося ў вершах тое, што любіў:
Аб чым ён марыў — тое і спявалася.

Суседзі пільна слухалі яго,
Прывабленыя казкай таямнічай —
Луналі жыва пасярод снягоў
Абрады продкаў, іх жыццё і звычкі.

Асілка ажывалі ў казках тых
І мераліся дужасцю лагодна,
А з квольмі паводзіў кожны з іх
Сябе заўжды па-чалавечы годна.

Напеўны голас... Мо рака цячэ
З краіны ціхіх таямнічых сноў?..
Прасілі ціха: «Праспявай яшчэ!» —
І дзед спяваў самазабыўна зноў.

...А дома, у лядашчым балагане
Старая ляялася кожны дзень.
«Ат, баба... Ну калі ж яна адстане?» —
І дзед па хаце сноўдаўся, як ценё.

Ён ціха, моўчкі рухаўся па хаце,
Вачэй галодных ловачы дакор.
Сказіцеляў, на жаль, няма у ітаце —
Бясрэбны ўвесь аланхасутскі хор...

І малако, нібы праз тое сіта,
Лілося на падлогу з барады.
А ён быў там, дзе цёпла і дзе сыта —
Жыў сэрцам там, дзе не было бяды...

А нека раз упаў ён ля парога,
Свой капялюш заціснуўшы ў руцэ...

І трыццаць год жыццёвую дарогу
Таптала бабка без яго яшчэ...

Калі хадзіла на стары падворак,
Калі ўжо ўнукаў вывадак падрас,
То ўспамінала доўга ічэ з дакорам
Дзядулю і ягоны дар з Нябёс.

Як прыказку, бабуля паўтарала:
«Жыццё — зусім не казка, не гульня!»
Так наша бабка дзеда памінала —
І гэта вельмі часта чула я.

І бабка цешыла сябе,
Што словаблудная Навука,
Даль Бог, ды абышла дзяцей,
Не праявілася ва ўнуках.

Памерла бабка ўжо даўно,
Ды памылілася, напэўна...
І дар, і крыж — у двух — адно:
Я майстар спадчыны напэўнай!

* * *

Тры вершы з ласкі багоў
мне з'явіліся як блашавенні.
Нават сто дажджоў і снягоў
не паставілі іх на калені!

Трыста тысяч і сто тры вярсты —
шлях блукання па цярнях лёсу,
каб знайсці сярод багны масты,
што злучаюць зямлю і нябёсы.

Тры жаданыя вершы мае
праз залеву ішлі і праз сцюжу,
ды, нарэшце, дайшлі да мяне
вершы тры —
тры натхненні мае,
тры прадабчанны,
тры падманы,
тры здагадкі,
тры прасвятленні...

Якуцкая страла

Адуль ляціць страла саха²,
Куды сцежка лёсу вядзе?

З цішы гаёў і яланяў,
З багація старажытнай тайгі,
Ад высяха³, які захоўвае традыцыі,
Ад алонха, які ўвабраў у сябе дух саха?

Куды ляціць страла саха,
Куды вядзе сцежка лёсу?

Да будучага росквіту,
Да жаданага самапазнання,
Каб не адысці ў імглу безназоўную,
Увасабляючы мару іматпакутную?

Куды ляціць страла саха,
Куды вядзе сцежка лёсу?

Далёкага продка страла
Ці здолее праляцець праз стагоддзі...
Старадаўняе маленькае-дабрашавенне,
Ці захавала свой дар?

Куды ляціць страла саха...

З якуцкай.
Пераклад Святланы БЫКАВАІ

Дэнак КРЫСЦІЯНЦІ
Рэспубліка Інданэзія

Піць каву з Богам

Няпроста піць каву з Богам...
Ён адхіляе маё запрашэнне
выпіць па кубачку
ў дарагім кафэ на беразе мора.
«Сорамна», — кажа ён.
Так вось.
Сядзім мы адзін насупраць аднаго
ў маленькай кавярні ля дарогі.
Кубачак горкай кавы для Яго,

Кубачак салодкай кавы для мяне.
Мая салодкая кава, як памыі.
Яго горкая кава — тым болыі.
Але чаму тады Ён усміхаецца?

Няпроста піць каву з Богам...
Заўсёды хтосьці перашкаджае нам
застацца ўдаіх.

Я і Бог.

Бог і я.

Ніяк не можам быць сам-насам.
Чаму заўсёды перашкаджаюць
крылатыя істоты з зіхатлівымі
тварамі?

Штурхаюць адно аднаго,
зашаўляюць штосьці.

Просьба,

сваркі,

драбніца ўдзячнасці.

Усе спяшаюцца.

Усе жадаюць,

каб Бог звярнуў на іх увагу.

Бог, які н'е са мной каву

У маленькай кавярні ля дарогі.

Ён такі заняты. Кава ўжо астыла.

П'е горкую, да самай гушчы.

З кожным глытком

выпівае горыч свету.

Горыч, якую ён не ствараў,

але павінен цяпер выпіць

3-за любові.

3-за любові.

Піць каву з Богам!

Эй... хочаш паспрабаваць?

Туці ХЭРАЦІ

Тры мае каханні

У мяне тры любові, якія я, як дзіця,
Магу палічыць па пальцах.
Я пералічу іх адну за адной.
Першая — сур'езная,
І, несумненна, у глыбіні душы
Ён кахае мяне імат гадоў.
Мая пяшчота робіць яго сумным.
Можа, ён проста ішчаду мяне.
Я хацела б нырнуць і растварыцца
У яго сумным каханні.
Ён выглядае такім адзінокім,
І яго так лёгка ўвесці ў зман.

Другі — бясконца цярэлівы
і разумны філосаф.

Я ніколі не выпускаю яго з-пад увагі.

Людзі кажучы: «У яго язык без касцей».

Але гэта не турбуе мяне, бо

У яго знаходзяцца патрэбныя словы

Для ўсякага выпадку.

Але, выказаўшы усё, ён калі-небудзь

Пакіне мяне. І тады што ж мне рабіць?

Звычайная справа, нічога асаблівага.

Гэта не так ужо мяне і турбуе.

Мне трэба назваць і трэцяга,
Хоць, можа быць, варта было б

і змаўчаць,

Бо ён прыходзіць толькі ўначы.

Таму даводзіцца змаўчаць рыпучыя

дзверы.

У яго цвёрды, сур'езны голас,
Што кліча ў рай на лок за фіранкай.

Востры, чароўны погляд, які прымушае

Лічыць дні да яго прыходу.

Хоць гэта і справа будучыні,
Але я хацела б ведаць,
Ці змагу я калі-небудзь сустрэць

аднаго чалавека,

У якім бы зліліся ўсе гэтыя тры каханні.

З інданэзійскай.
Пераклад Рагнеда МАЛАХОЎСКАГА

¹ аланхасут — казачнік, выканаўца
якуцкага гераічнага эпаса алонха, носьбіт
эпічных традыцый народа.

² саха — саманаванне якутаў.

³ высяха — свята сустрэчы лета.

Вольга РАЦЭВІЧ:

«...Паэтам стаць складана, ім трэба нарадзіцца»

«Маладоць» — часопіс «з біяграфіяй». На старонках гэтага выдання чытачы розных пакаленняў адкрывалі для сябе новыя творы Васіля Быкава, Уладзіміра Караткевіча, Івана Шамякіна, Янкі Брыля. У часопісе ў розныя дзесяцігоддзі працавалі Аляксей Кулакоўскі, Пімен Панчанка, Генадзь Бураўкін, Анатоль Грачанікаў, Казімір Камейша, Генрых Далідовіч, Пятрусь Макаль, Мікола Аўрамчык, Яўгенія Янішчыц, Уладзімір Саламаха... Сёння выдаўцом літаратурна-мастацкага часопіса «Маладоць» з'яўляецца выдавецтва «Мастацкая літаратура». Галоўны рэдактар выдання — Вольга Рацэвіч. Яна і расказвае пра тое, чым парадуюць старонкі «Маладоці» ў другой палове 2024 года.

— «Маладоць» у другім паўгоддзі 2024-га... Назавіце, калі ласка, найболей цікавыя творы, якія вы пранануеце чытачам?

— На II паўгоддзе 2024 года мы запланавалі паэтычныя падборкі Віктара Шніпа, Навума Гальпяровіча, Віктара Яраца, Васіля Барысюка, Змітрака Марозава, Рагнеда Малахоўскага, Наталлі Тарабеш, Генрыха Тарасевіча, Леры Гілеўскай, Аляксандры Жалызнавай, Марылі Буйны, Анжэлы Ярмалінскай, вершы паэтаў-дэбютантаў. Проза будзе прадстаўлена раманам Зінаіды Дудзюк, апавесцямі Алеся Бадака і Івана Карэндзі, апавяданнямі Міхаса Пазнякова, Віктара Варанца, Таццяны Дзямідовіч, Івана Пяшко, з маладых празаікаў — Юлія Макаравіч, Вікторыя Сіноку, Аліна Агафонава.

Працягваецца наш праект з Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэтам. Прадставім пераклады класічных твораў сусветнай літаратуры ў пераўвасабленні студэнтаў: творы іспанскіх пісьменнікаў Хаакіна Дысента і Густава Адольфа Бжэра, ірландца Оскара Уайльда і шатланда Роберта Льюіса Стывенсана, нямецкіх паэтаў і кітайскіх празаікаў.

Працуем над эксклюзіўнымі інтэрв'ю з акцёрамі Тэатра лялек і Рэспубліканскага тэатра беларускай драматыкі, сучаснымі беларускімі пісьменнікамі. У найбліжэйшых нумарах будзе апублікавана размова з мастацтвазнаўцай, галерысткай Кацярынай Давыдавай-Высоцкай.

Знойдзецца месца і рэцэнзіям на папулярныя спектаклі, агляду кінапраэм'ер «Беларусьфільма». Запланавалі круглы стол з удзелам прадстаўнікоў прэс-цэнтраў тэатраў «Як, прадаючы мастацтва, яго не абясцэніць?» — гутарка пра тое, як зрабіць спектакль больш прывабным для моладзі; пра акцёраў, глядачоў і здымкі на мабільных падчас прагляду.

Абавязкова дадзім рэцэнзіі на кніжныя навінкі і водгукі на празаічныя творы, апублікаваныя ў «Маладоці».

А што да праектаў, звязаных з юбілеямі, то запланавана наступнае... Да 95-годдзя з дня нараджэння драматурга і публіцыста Міколы Матукоўскага паразважаем, як «Мудрамер» стаў класікай. Да юбілею народнага пісьменніка Беларусі Міхаса Лынькова паспрабуем разабрацца, у чым сакрэт поспеху легендарнай аповесці «Міколка-паравоз». А ў 40-ю гадавіну з дня смерці Уладзіміра Караткевіча нашы чытачы і аўтары-пачаткоўцы выкажуць пра «Дзікае паліванне караля Стаха»: кнігу, фільм і межы паміж хорарам і артхаусам.

Будзе шмат цікавага, таму падпісвайцеся на часопіс.

— Так, часопіс па-ранейшаму акцэнтуюе ўвагу на прозе. Але ж друкуюць і вершы... Ці ёсць якая зваротная сувязь з чытачамі? Як вы лічыце, паэзія сёння запатрабавана ў грамадстве?

— Безумоўна. Да таго ж цікава назіраць за маладымі. Ім уласцівы пошук новых тэм і формаў, зварот да нераспаўсюджаных жанраў. Адна ўсё больш адыходзяць ад класічных і выбіраюць свабодную форму верша, другія пішуць у так званай «тэхніцы пільны сьвядомасці» (без выкарыстання вялікіх літар і знакаў прыпынку), трэція (значна радзей) звартаюцца да цвёрдых формаў: санета, трыялета, лімерыка, хайку.

Лічу, што паэтам стаць складана, ім трэба нарадзіцца. Гэта асаблівы склад мыслення чалавека, калі ён думае вершамі, а рыфмаваныя радкі самі па сабе нараджаюцца ў галаве. Мэтанакіравана скласці верш можна, для гэтага патрэбны досвед. Аднак ці будзе гэта паэзія? Пачаткоўцам, якія адчуваюць у сабе такую здольнасць, раю пачаць з чытання паэтычных твораў прызнаных аўтараў, класікаў і сучаснікаў, развіваць свой талент і шукаць уласны стыль. «Маладоць» даволі часта адкрывала імёны тых паэтаў, якія пасля назаўжды ўвайшлі ў гісторыю беларускай літаратуры.

— Ці кіруюцца вы якімі прыярытэтамі, аддаючы месца сталым ці маладым аўтарам?

— Канцэпцыя «Маладоці» заўсёды была скіраваная на маладых і пра маладых. Часопіс цяпер мае традыцыйнае напавненне — друкуецца не толькі даўно прызнаны і добра вядомы чытацкай аўдыторыі аўтары (Валерый Максімовіч, Лада Алейнік, Ганна Навасельцава, Алена Стэльмах, Мікола Мікуліч, Таццяна Сідарава, Эмануіл Іофе), але і аўтары маладыя, такія як Наталля Бахановіч, Міхал Бараноўскі, Канстанцін Касяк, Дарыя Карчашкіна. Многа аўтараў-пачаткоўцаў: школьнікі, лаўрэаты і дыпламанты літаратурных конкурсаў, навучэнцы літгурткаў і літстудый.

— Дарэчы, ці можна сказаць, што часопіс адкрывае кагосьці з цікавых аўтараў у мінулы год-два?

— Кожны нумар «Маладоці» адкрывае новае імя, бывае — і не адно. Штомеся мы знаёмім чытачоў з яшчэ адным таленавітым творчым чалавекам, прадстаўляючы яго літаратурны дэбют.

Пачну з прозы. Бадай, галоўным адкрыватцём за апошні год для мяне стала студэнтка Мінскага каледжа мастацтваў, будучы харэограф Лера Гілеўская. Са сваім творам «Адэкалонны тыгун» яна стала пераможцай літаратурнага конкурсу часопіса «Маладоць» на найлепшы празаічны твор для моладзі, які мы ладзілі ў мінулым годзе. З усіх дасланных твораў ён стаў найлепшым: са шчырымі аўтарскімі самапрызнаннямі, каларытнымі вобразамі, дакладнацю мастацкага адлюстравання, арыгінальнай назваю ды ўдалай моўнай характарыстыкай персанажаў. Апаваданне было апублікавана ў першым нумары за 2024 год, а Лера атрымала дыплом пераможцы ва ўрачыстай абстаноўцы Міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу.

— Ведаю, што апавяданне Леры Гілеўскай увайшло ў зборнік апавяданняў маладых празаікаў, які рыхтуецца ў серыі «Сучасная беларуская літаратура» выдавецтва «Аверсэ»...

— Вельмі прыемна, што Лера напачатку такая ўдача... З маладых празаікаў, якія таксама ўразілі: Ксенія Зарэцкая, яе твор «Міне там чакаюць» пераносіць у будучыню — час бяздушных робатаў, якіх канструктары змаглі пазбавіць усіх эмоцый, акрамя пацучы каханні; Ірына Зорка ў сваім эмацыянальна напружаным апаведзе пра жывіца пасля смерці дзедзіцы ўласнай душэўнай траўмай; Соф'я Дзядзюк з яе экспрэсіўнай акварэлю захопіць у палон гукаў, колераў і смакаў, а насычаны дэталіямі метафарычна-вобразны малюнак яна пранануе

адчуць фізічна. Арыгінальным і яркім, напружаным і цікавым атрымалася апавяданне з рамачнай кампазіцыяй «Піяніна пад дахам» Алеся Вешторга. Яскравыя і таленавітыя Дарыя Карчашкіна, Арына Пранікава, Крысціна Лосева распавялі чытачам казачна-светлыя гісторыі пра каханне, сяброўства і прыгоды.

Што тычыцца паэзіі — адметная, самабытная, часам эксперыментальная творчасць у маладых паэтаў Яўгеніі Пракпапчук, Ірыны Макаруч, Аляксандры Жалызнавай, Мацвея Лішына, Паліны Дваранскай. Іх творы жывыя, сапраўдныя, дынамічныя. Відаць, што пішуць пра перажытае, вядомае і блізкае. Імпануюць настраёва-пацучэвыя вершы студэнткі БДУ Марылі Буйны.

— А каго з беларускіх класікаў, на ваш погляд, па ранейшаму найбольш цікавае наша моладзь?

— Думаю, моладзь найбольш цікавіцца ўсё ж сучаснай літаратурай. Класікаў перачытваюць у асноўным для працы, вучобы.

Дарэчы, у нашых рубрыках «З архіваў» і «Знакі эпохі» на працягу некалькіх гадоў ідуць эксклюзіўныя матэрыялы з разраду класічных — неапублікаваныя творы Уладзіміра Караткевіча: вершы, тэксты запісных кніжак і няскончанае апавяданне «Сонца апошняга дня». Да ўсяго даследчыкі яго творчасці абяцалі нам новыя знаходкі!

— Скажыце, а наколькі важнымі і патрэбнымі падаюцца ў часопісе гістарычныя, публіцыстычныя артыкулы?

— Як паказвае практыка, яны запатрабаваныя. Шмат станоўчых водгукаў атрымалі артыкул вядучага архівіста Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва Таццяны Кекелевай — лісты за 1953—1958-я гады супрацоўніцаў часопіса «Маладоць» аўтарам (№ 4 за 2023). Перапіска вялі загадчык аддзела пісьмаў Вера Палтаран, загадчык аддзела паэзіі Мікола Аўрамчык, загадчык аддзела прозы Іван Навуменка і інш. Выклікаюць цікавасць артыкулы вядомага беларускага гісторыка Аляксандра Гужалоўскага.

У № 7 «Маладоці» прадставім «Байкі з раскопа» гісторыка і археолага Аляксандра Гаршкова. Яго невялікія гісторыі з'яўляюцца неад'емнай часткай любых археалагічных экспедыцый і перадаюцца з пакалення ў пакаленне, тым самым яшчэ больш рамантызуючы дадзеную прафесію.

Дабаваюцца чытачам эсэ, размешчаныя на старонках «Маладоці»: пра мастакоў Яну Янішчыц (унучка Яўгеніі Янішчыц) і Мішу Дайлідва. Узніслае, працудлае, шчырае віншаванне бацьку — Уладзіміру Маруку — напісала яго дачка Вераніка.

— Як вы лічыце, ці дастаткова сёння ўважлівая крытыка да творчасці маладых аўтараў?

— Сучасныя літаратуразнаўцы і навучоўцы называюць сённяшніх крытыкаў

«хутчэй рэкламісты і папулярныя атары, чым аналітыкі», «публіцыст, які ўмее дасціпна, востра і жыва напісаць пра з'явы літаратурнага і каліялітаратурнага жыцця», лічыцца, што на змену крытыцы прыйшла літаратурная журналістыка, а крытыкі сьцілі ў інтэрнэт. Як бы тое ні было, мы назіраем правыя сучаснага літаратурнага працэсу.

Сёння літаратурна-мастацкая крытыка часопіса «Маладоць» прадстаўлена літаратуразнаўчымі артыкуламі, партрэтнымі нарысамі, эсэ і рэцэнзіямі. Партрэты і эсэ — гэта матэрыялы рубрык «Крытыка», «Асоба», «Люстэрка лёсу», «Мастацтва». У «(А6)Меркаванні» — праблемныя, палемічныя і тэарэтычныя артыкулы. Рэцэнзіі на кніжныя навінкі змяшчаюцца ў рубрыцы «Літаратурны свет», яе аўтары — Алена Кісель, Наталля Бахановіч, Алесь Карлюкевіч, Таццяна Сідарава, Кацярына Часнакова і інш. Па прапанове маладых, якія хочучь пісаць крытычныя матэрыялы на літаратурныя творы з'явілася рубрыка «Вачыма маладых», якую напавняюць студэнты журфака і навучэнцы ліцэя БДУ.

Тым, хто цікавіцца гісторыяй беларускай крытыкі, параю артыкул «У аб'ектыўе крытыка» («Маладоць», № 8/2021). Размова пра тры часы, калі ў выдавецтвах існавала практыка закрытых рэцэнзій. Дзеля аб'ектыўнасці, а часам пераканаўчасці, супрацоўнікі рэдакцыі зварталіся з просьбай да аўтарытэтных пісьменнікаў і літаратуразнаўцаў, каб тыя, азнаёміўшыся з творам, вынеслі свой вердыкт. І гэта быў з'яўляўся літаратуразнаўчы разбор. Дык вось, мы адшукалі закрытыя рэцэнзіі на раман Уладзіміра Караткевіча «Леаніды не вернуцца да Зямлі» (старонні рэцэнзент Павел Місько, 1981) і раманы «Чужая бацькаўшчына» і «Год нулявы» Вячаслава Адамчыка (старонні рэцэнзент Віктар Каваленка, 1977) і кораченька іх падалі. Раю азнаёміцца з артыкулам.

— «Маладоць» па традыцыі ўважліва да конкурсу студэнцкай творчай моладзі «БрамаМар». Ці знаходзіце ў гэтым праекце БДУ патэнцыяльныя аўтары?

— Мы, рэдактары часопісаў, заўсёды чакаем вынікаў розных літаратурных конкурсаў, бо гэты ў тым ліку дапамагае нам адкрываць новыя імёны, зважаючы здольную моладзь. Больш за дзевяць гадоў «Маладоць» друкуе творы лаўрэатаў конкурсу «БрамаМар», і гэты год не стане выключэннем.

— Яшчэ адзін важны рэспубліканскі конкурс — «Перашчыт». Як вам асабіста бачыцца яго развіццё?

— Конкурс ладзіцца з 2016 года і мае міжнародны фармат. За гэты час многія яго лаўрэаты сталі актыўнымі аўтарамі часопіса «Маладоць». Гэта Маргарыта Лагатышкіч, Андрэй Кімбар, Кацярына Масэ, Яна Крэмень, Яна Нікіфарова, Вікторыя Сіноку, Ксенія Шталанькова, Яўген Чарнышоў (Чыж) і іншыя. Некаторыя з іх — Маргарыта Лагатышкіч, Юлія Алейчанка і Станіслава Умец — пасля конкурсу ў розныя гады атрымалі Нацыянальную літаратурную прэмію ў намінацыі «Дэбют». Алена Папко была ў спісе намінантаў на прэмію. Кошліны лаўрэат Кацярына Роўда сёння кіраўнік клуба аматараў мастацкага слова «КЛУМБ».

— Калі вярнуцца да тэмы зваротнай сувязі, то якім вам цяпер уяўляецца чытач «Маладоці»?

— Натхнёны аічыннай гісторыяй і культурай, таленавіты, творчы чалавек. Амаратар роднай мовы і літаратуры, які карыстаецца здобывкамі продкаў і ўражваецца новымі знаходкамі, верыць у маладых і «Маладоць», а яшчэ — усміхаецца!

Гутарыў Кастусь ЛЕШНІЦА

Любоў праз творчасць

Фестываль «Тэкстыльны букет» працуе ў сценах Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў ужо шосты раз. Прафесійныя мастакі і аматары тэкстыльнай творчасці з Беларусі і Расіі транслююць нацыянальныя культурныя коды праз асабістыя мастацкія вобразы. Аўтары ўзнікаюць праблемы сучаснасці: масавая перавытворчасць, паўторная перапрацоўка матэрыялаў і ашчаднае выкарыстанне прыродных рэсурсаў.

«Тэкстыльны букет» — унікальны праект, дзе ў розных тэхніках прадстаўлена тэкстыльнае мастацтва, якое ўвасабляе сінтэз розных культурных традыцый і прыёмаў. У экспазіцыі прадстаўлены работы як прафесійных мастакоў, так і школьнікаў, аматараў. Адной з задач фестывалю з'яўляецца падтрымка і прэзентацыя творчых ініцыятыў студэнтаў, якія атрымліваюць адукацыю ў сферы тэкстыльнага мастацтва. Творчасць навучэнцаў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў прадстаўлена тэматычнымі праектамі — «Амаж Леаніду Шчамялёву» і «Малыяванкі».

Людміла Дамнянкова «Лёкі подых», 2024 г.

Першы праект складаецца з работ Юліі Гапановіч «Шчамялёўская зіма», Аляксандры Наркевіч «Гэта быў прыгожы сон», Веранікі Грынцэвіч «Наш

Надзея Раўтовіч «Запрасі мяне на каву», 2022 г.

сіні», Аляксандры Сільчанка «Заўсёды побач» і інш. Натхненнем для стварэння праекта сталі творы народнага мастака Беларусі Леаніда Шчамялёва. Прадстаўлены габелены, выкананыя ў класічнай тэхніцы ручнога ткацтва, і калекцыі арнаментальных кампазіцый для інтэр'ерных і касцюмных тканін, створаныя з дапамогай лічбавай графікі. Аўтарамі прадугледжана магчымасць вытворчасці на беларускіх тэкстыльных прадпрыемствах. Работы студэнтаў БДАМ адлюстроўваюць розныя этапы творчасці Леаніда Шчамялёва, але ўсе яны аб'яднаны агульным колеравым рашэннем — пяшчотна-блакітным, глыбокія сінія фарбы ствараюць невыказную атмасферу свежасці і прахалоды, якой так не хапае ў спякотны летні дзень.

Праект «Малыяванкі» расказвае пра размаляваныя дываны (малыяванкі), якія былі шырока распаўсюджаны на тэрыторыі Беларусі ў 1920—1950-я гады і лічацца адной з першых у нашай краіне прыкмет масавай культуры з характэрнымі рэгіянальнымі характарыстыкамі. Малыяванкамі цікавіліся знакамітыя мастакі Марк Шагал і Язэп Драздовіч, а таксама прафесійныя мастакі-аматары, з якіх сёння найбольш вядомая Алена Кіш. Беларускія размаляваныя дываны з'яўляюцца ўнікальным

феноменам нацыянальнай культурнай спадчыны. Праект «Малыяванкі» адлюстроўвае новы погляд студэнтаў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў на гэтую культурную з'яву, а таксама працягвае захаванне і распаўсюджванне народных традыцый сярод моладзі. У экспазіцыі прадстаўлены малыяванкі-рэканструкцыі вядомых твораў Язэпа Драздовіча і Алены Кіш, аўтарскія малыяванкі студэнтаў БДАМ.

Дзіцячая творчасць студыі «Майстрыха.ру» паказвае вобраз кая ў традыцыйным мастацтве. Тут можна знаёміцца з разважаннямі розных народаў на дадзены тэму. Старажытным арыям начны небасхіл нагадваў чорнага кая, упрыгожанага бялюткімі жамчужынамі. Цар багоў і ўладар нябеснага царства ў індуізме часта паказваецца ў выглядзе каровы ці кая. Таксама конь увасабляе вобраз касмічных сіл, старажытны сімвал цыклічнага развіцця сусвету, пачынаючы з першабытнага хаосу. У творах вучняў студыі «Майстрыха.ру» вобраз кая адлюстраваны ў розных тэхніках: народная лялька, традыцыйная вышыванка, лапікавае шывто, тэкстыльныя цацкі і малюнкі.

Анастасія Сільчанка «Заўсёды побач», 2023 г.

Працягвае «касмичную» тэматыку праект Ганны Голубевай «Космас, які мігціць». Асноўным кірункам для мастацкі стала работа з разнастайнымі шнурамі. З дапамогай хітрых перапліценняў Ганна Голубева стварае пано з выразнай структурай і рэльефам. Шнуры рознай

Ганна Голубева «Пераадоленне», 2024 г.

таўшчыні, вяртоўкі і ніткі — бліскучыя і матавыя, празрыстыя і яркія, гладкія і шурпатыя. Спачатку здаецца, што гэтыя хаатычныя лініі не маюць ніякага сэнсу, але, калі падыходзіш бліжэй, рысы набываюць лагічную структуру і складваюцца ў адзіную кампазіцыю. У сваіх творах Ганна Голубева спрабуе паказаць барацьбу чалавечых эмоцый, думак і пачуццяў. Аўтар звяртаецца да філасофскіх разважанняў на тэму жыцця і смерці, пачатку і канца.

Лёсавызначальныя ніткі прыводзяць гледача да праекта Кацярыны Жучэнка «Вузельчыкі на памяць». Кожны здымак захоўвае важныя думкі, падзеі тут і цяпер. Аўтар знаходзіць галоўнае і фіксуе гэта на халце, быццам завязваючы «вузельчыкі на памяць». Кацярына Жучэнка прапаноўвае і гледачам прааналізаваць свае эмоцыі, а з дапамогай чырвонай ніткі захаваць на сваім запяці «вузельчыкі на памяць».

Дэвіз фестывалю — тэкстыль як любоў. Выстаўка будзе працаваць да 21 ліпеня.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА,
фота аўтара

зваротная сувязь

Галерэя навінак

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты», прысвечаныя памяці пісьменніка Валянціна Бякіта.

У нядзелю і панядзелак — радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча — сустрэча з драматургам Ксеніяй Шталайковай, якая ўзімае тэму генэцыду беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Па буднях у праграме «Літаратурная анталогія» — старонкі рамана Фёдара Дастаеўскага «Браты Карамазава» (у выкананні Алега Вінярскага). У «Радыёбібліятэцы» з панядзел-

ка да пятніцы — роман Уладзіміра Багамолава «У жніўні сорок чацвёртага».

У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Міколы Аўрамчыка.

У перадачы «Літаратурныя гісторыі» — апа-вяданні айчынныя і замежныя аўтараў.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа».

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

17 чэрвеня — у публічную бібліятэку № 14 імя Францішка Багушэвіча (вул. Прытыцкага, 42) на творчую сустрэчу з Уладзімірам Магзо ў межах рэспубліканскай акцыі «Лета з добрай кнігай». Пачатак у 11.00.

17 чэрвеня — у Мядзельскую цэнтральную раённую бібліятэку (вул. Шаранговіча, 1) на літаратурна-музычную імпрэзу «Чысціня мовы — чысціня душы» з удзелам Волгы Сакаловай, Сяргея Трахімкіна, Іны Фраловай. Пачатак у 16.30.

19 чэрвеня — у Нясвіжскую цэнтральную раённую бібліятэку імя П. Пранузы (вул. Беларуска-5) на творчую сустрэчу са Святанай Бахновай. Пачатак у 11.00.

17 чэрвеня 90-годдзе адзначае Барыс Далгатовіч.

20 чэрвеня 70-годдзі юбілей святкуе Мікалай Халлоў.

21 чэрвеня 70-годдзе адзначае Сяргей Зайцаў.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
гарадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсук

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзіямава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфарав
Мікалай Чарніц
Іван Чарота
Іван Шэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
адзелны крытыкі і бібліяграфіі,
прэзы і пазізіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготны
для наставнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друку
13.06.2024 у 11.00
Ум. друку арж. 3,72
Наклад — 678

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 38200000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 1312
D 1 23 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэагуюць.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 2 40 2 2